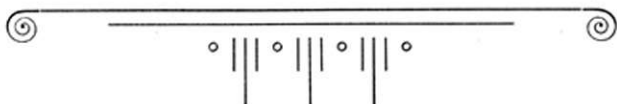

LJUBLJANSKI ZVON

Zrinski in Frankopan.

(30. apríla 1671.)

- »Krvavo se svita skoz lino nov dan . . .
Hej, spavaš še, dragi ti moj Frankopan?«
- »»Kako pač bi spaval? Že minul je mrak . . .
Ah, kakšen sem sanjal ti san jaz sladak!
- »»O Zrinski! Kako je bil krasen san moj!
Kako je bil velik! . . Končan je bil boj . . .
- »»Končana je bitev . . . Topóv grom molčí . . .
A najin sovražnik na tleh tam leží . . .
- »»Hrvati zdaj niso več tolpa robóv.
Otela sva midva jih sužnjih okóv . . .
- »»Očina je rešena tujih verig . . .
In zmage povesod ti razlega se krik.
- »»O sveta svoboda! Tvoj božji obraz
zagledal sem vendar naposled še jaz . . .
- »»Junaku, ki suče meč s hlabroj rokój,
obraz, ti svoboda, pokažeš mu svoj . . .«
- »Svoboda, svoboda! Da, moj Frankopan!
Prekrasen res sanjal nocoj si ti san!
- »O sanjaj, o sanjaj, pobratim! Saj veš:
le v sanjah svobodo še gledati smeš . . .
- »Kdaj ódpre se nama pač ječe té dver?
Jaz nádeje več je ne vidim nikjer . . .

- »O meč, o moj meč, ti junaški moj meč!
Ne bom res nikoli v boj nosil te več?« . . .
- »»O ne obupavaj, moj Zrinski, nikár!
Ni zadnji ugasnil še nadeje žar!
- »»In dokler Bog večni nad nama bedí,
po žilah pa nama pretaka se kri,
- »»ne kloniva duhom! Pokoncu glavó! . . .
Čuj, zunaj pred vrati — kak hrum je tam to?
- »»Rožljajo že ključi . . . Ah, vhod je odprt . . .
Svoboda li bliža se zdaj, ali smrt? . . .«
- »Sodniki so najini, brate! . . . Gorjé! —
In čela nabirajo v resne gubé . . .«
- »»»Bog z vama, o viteza! . . . Velik je greh,
greh vajin v nedavno minulih baš dneh . . .
- »»»Izdati cesarja — največji zločin!
Kako naj kaznuje nezvesti se sin?
- »»»In vprašali vse smo učene možé.
In béliли vsi so si modre glavé.
- »»»In leto in dan tam študirali so,
in bukve debele prebirali so . . .
- »»»In smrt na grmadi — bil njihov je sklep,
po dolgem premišljanju tehten ukrep.
- »»»Ne bojta se, viteza, dnešnjega dne!
Usmiljeno cesar ima še srcé.
- »»»Srce svoje zlato je vama odkril.
On vaju je, čujta, — pomilostil!
- »»»Ne bosta gorela! . . . Ne bojta se več!
Le glavi odrobi dnes vama meč . . .
- »»»Poprej pa še vsakemu desno rokó
odseka krvnik vama . . . Tó, samo tó! . . .«««

A. Aškerc.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

(Dalje.)

XIV.

Župniku je bil povedal cerkovnik, kaj se je zgodilo z Manico, in kdo je njen zapeljivec. Bilo je nekega četrtega popoldne, ko mu je prišel s to novico . . .

Ko je gospod Rajmund to slišal, je zardel, in polotila se ga je velika razburjenost.

»Tako? . . . Kdo pravi to?« je vprašal, in jezik mu je naglo švigal ob ustnicah.

»Kdo pravi? I vsi ljudje vedo o tem!« odgovori cerkovnik skoro nejevoljen, da mu župnik ni takoj verjel.

»Vsi ljudje? . . . Mhe! . . . In Dolfe,« praviš . . . »Dolfe . . . Dolfe? . . .«

»I Dolfe, da! . . .«

»Dobro, že dobro! . . . Pojdi . . . pojdi! . . .«

Odslovil je skoro neprijazno cerkovnika; videlo se je, da mu njegova novica ni bila prijetna . . .

In res ga je navdalo neko čudno, bridko čuvstvo, ko je slišal to . . . Do deklice, ki se je bila ponesrečila, je gojil čudne, čudne simpatije . . . Često ga je motila njena podoba pri opravljanju božje službe, pri molitvi in celo v spanju . . . Kadar je stal na prižnici, so mu njegove oči najrajše počivale na njej, in z nepritajeno radostjo ji je zrl v njen nedolžni obrazek, kadar je stala spodaj pod prižnico ter s povzdignjenimi rokami strmela gori k njemu, kakor bi se bala, da ne bi preslišala katere njegove besede. In še potem, ko je bil že pred oltarjem, se mu je prikazovala njena dražestna glavica med glavami angelov in svetnikov, katerih podobe so krasile oltar . . . Da, dogajalo se je celo, da se ga je lotevalo burno hrepenenje po tem sladkem bitju, da je čutil neko čudno domotožje po njej . . . Baval se je često ž njo v mislih, in kadar se je spomnil, da postane prej ali slej žena, in da bo kdaj ljubezen do moža zakraljevala v njenem srcu, zavladali so neprijetni občutki v njegovih prsih . . . Rajši bi bil že čul, da je stopila v kak samostan, da se je odpo-

vedala za vedno svetu, ko že ni moglo biti drugače . . . No, in zdaj — In da je bil baš Dolfe tisti — —! . .

Gospodu Rajmuнду samemu ni bilo popolnoma jasno, je li bilo to, kar mu je polnilo srce, zgolj ogorčenost nad onim, ki je storil tako zločinstvo, ali pa je bilo tudi še kaj drugega pri tem . . . A toliko je znal, da mora dati duška svoji nejevolji . . . Posegel je po palico in klobuk ter se napolnil naravnost proti Dolfetovemu domu. Toda ko pride mimo hiše konsumnega društva, potrka nekdo na okno. Ozrši se, vidi Dolfeta, ki ga je vabil noter . . .

»Ravno prav!« si misli. »Saj ti tukaj tudi lahko povem svoje mnenje!«

A ko stopi v sobo in vidi, da sedi Dolfe pri polni steklenici, se mu takoj omehča srce. Nad takim človekom, ki je bil tako vnet za njegovo stvar, da je celo ob delavnikih pil društveno vino ter pospeševal na ta način njegove namene, ni mogel nastopiti tako, kakor je sicer znal. Nagovori torej Dolfeta dokaj ponižno:

»Ti, Dolfe, lepe reči čujem o tebi! . . Ali je res, kar pripovedujejo? . .«

Dolfetovo načelo pa je bilo od nekdanj: lagati, kolikor se da! Če je šlo za to, da se spravi iz zadrege, se laži nikdar ni zbal. Tudi zdaj je govoril tako spretno, da je bil župnik kaj hitro prepričan, da se mu godi krivica, in da je gotovo vse kdo drug tisti, ki je zaslužil njegovo jezo. Ker mu je Dolfe pridno nalival, je polagoma celo pozabil na to, s kakšnim namenom je bil prišel semkaj, in ni trajalo dolgo, pa sta bila zapletena v vse druge pomenke. Zmotil ju je pri tem Baston, ki je stopil v sobo. Tudi ta se je bil namreč prelevil. Ker je videl, da z gasilnim društvom le ne gre več in mu liberalci niso hoteli izkazati te časti, da bi ga bili izvolili za župana, je izkušal priti drugje do veljave. Poglavitni vzrok pa, da je bil prestopil na župnikovo stran, je bila nečakinja njegova.

Bila je to izredno lepo, iskro dekle, srednje, a krepke postave, bohotnih, mogočnih prsi, pa temnordečih, žarečih lic. Komur je pokazala svoje bele zobe in v kogar je vprla svoje okrogle, mačje oči s tistimi velikimi, izpreminjajočimi se zenicami, je bil izgubljen! Moške begati je znala ona kakor le malokatera! . . . Dasi je bila ena prvih devičaric in je oblekla belo obleko, kadar se ji je le nudila prilika v to, je vendar streljala s svojimi pogledi po moških, da so se kar iskre kresale . . . Bila je izvrstna vada za društvo, in marsikdo je hodil samo radi nje popivat semkaj . . .

Baston je bil izgubil precej prvič glavo, ko ga je bil zadel njen izzivajoči pogled. Zgodilo pa se je bilo to na sv. Telesa dan, ko je stopal on v svoji zlati uniformi, ona pa v svoji beli, s ščipkami bogato obloženi obleki za procesijo. Nasmijala se mu je bila tako resolutno, kakor bi se od nekdaj poznala. In on si je v svoji domišljavosti razlagal to stvar precej po svoje. Kmalu po tistem pa se je izmuznil nevesti, s katero bi bil moral biti že kmalu oklican, in od tistihdob je bil eden najpridnejših obiskovalcev konsumnega društva . . . Prihajal pa je, če je le mogel, najrajši ob takem času, ko je mislil, da bo sam. Tudi danes se je nadejal, da ob tem času ne dobi nikogar v društveni pivnici. Ko zagleda torej župnika in Dolfeta, se mu stemni nekoliko obraz, vendar pa pristopi k njima. Ker so bili trije, si vele prinesti karte, in pri igri so pozabili kmalu na vse drugo . . .

Igranje in popivanje je bilo v konsumnem društvu sploh na dnevnem redu. Črez dan ljudje sicer niso kdo ve koliko prihajali, a na večer je bila vedno zbrana večja družba, ki je ostajala pozno v noč. Ob nedeljah in praznikih pa se je tudi črez dan vse trlo ljudi.

Da bi vzdignil svoj politični vpliv in da bi imel pri prihodnjih volitvah tem več prostovoljnih in neprostovoljnih privržencev, je bil prišel gospod Rajmund na izvrstno misel. Izpremenili so pravila konsumnega društva tako, da je pristopil lahko vsakdo, če tudi deleža ni plačal. Kdor pa je bil ud, je dobil blaga tudi na kredo, kolikor je hotel. Z denarjem je zalagala društvo osrednja posojilnica, s katero so bila vsa konsumna društva v zvezi, in tako se je pričel v Poljanah pravi eldorado za vse tiste, ki niso dosti mislili, in katerih skrb ni segala dalje nego od danes do jutri . . .

Šumno in hrupno je bilo zdaj življenje v Poljanah, in malokdo se je brigal za to, kar se je pripravljalo po tihem. Malokdo je mislil na to, da se veselje lahko hipoma izpremeni v žalost. Vsakdo je gledal le, da bi tem več dobička imel od društva, da bi tem več použil in popil zastonj — vse drugo je bilo ljudem postranska stvar. Za tragiko, kakršna je bila zavladala v Tomaževi hiši, pa ni imel že celo nihče ne razuma, ne srca . . .

Po tistem groznem nastopu ni govoril Tomaž več ne z ženo ne s hčerjo. In tudi drugih ljudi se je izogibal. Z nasprotniki ni maral priti v dotiko, ker je vedel, da bi ga pikali, s prijatelji ne, ker se je bal, da bi ga tolažili. Nič več ni hotel slišati o tem, nič več . . . ! Saj so mu še vedno donele po ušesih Škrjančeve porogljive besede, ki mu je rekel, da bode zajokalo v njegovi hiši . . . ! Od

tistih dob niti več slišati ni mogel otročjega joka in bežal je kakor blazen strani, če mu je priletelo od kod kričanje majhnega otroka na uho. Često se mu je tudi samo zdelo, da sliši otročji jok. Ob takih prilikah je otepal z obema rokama okrog sebe in ves zbeغان je letal od enega kraja do drugega . . .

Kako nečuvveno da trpi, to se je dalo posneti iz vsega njegovega vedenja in početja. Nobeno delo mu ni šlo več izpod rok. S kakim veseljem je izvrševal včasi svoje rokodelstvo, kako ponosen je bil na to, kar je znal! Zdaj ga je bilo minilo vse, in prav videlo se mu je, kako se sili, kako nerad vztraja pri svojem poslu. Včasi je gojil neko posebno ljubezen do svojega orodja. Na vsak stružec, na vsak sveder je pazil z neko ganljivo skrbnostjo . . . Zdaj se mu ni smililo nič več, in včasi je kar sredi dela vrgel žago ali kaj drugega od sebe v stran, vzel klobuk ter zbežal iz hiše . . .

Kadar njega ni bilo doma, sta izpregovorili mati in hči kako besedo med seboj. Sicer pa sta molčali tudi oni dve. Niti vzdihniti si nista upali, boječ se, da bi očeta še bolj ne vznemirili in razdražili. Bilo je kakor izumrlo v Tomaževi hiši, in vsi so imeli občutek, kakor bi bili jetniki, kakor bi bili ločeni od vsega sveta . . . A še tisto malo, kar sta govorili mati in hči v takem času, ni bilo po tem, da bi si bili olajšali svoje težave . . .

»Vidiš nesrečnica, kaj si storila!« s temi besedami je pretrgala navadno mati molk. Čutila je potrebo, da bi se maščevala za grenke ure, ki jih je morala prebiti. Manica pa na take besede ni odgovarjala. Prenašala je po tihem bolečine, ki ji jo je povzročevalo to večno očitjanje, in porabila je potem očetovo odsotnost samo v to, da se je spet enkrat prav od srca izjokala . . .

A neko tolažbo je imela . . . Navdajala jo je že dalj časa slutnja, da tega ne bo preživela, kar je je čakalo, in z neko razkošnostjo si je večkrat v duhu predstavljala, kako bo ležala tu sredi sobe z zaprtimi očmi in sklenjenimi rokami, kako jo bodo položili v krsto, katero ji naredi morda oče sam, kako jo odneso tja proti cerkvi, kamor je včasi s tako gorečnostjo molit hodila, in kako jo naposled polože na pokopališču v tiho jamo . . . Oh, potem se bo morda smilila očetu in materi in morda še komu, potem potочи morda še kdo kako solzo za njo! . . . Vsekakor pa bo konec njenih muk, konec njenega neznosnega trpljenja! . . .

Ničesar si ni bolj želela, nego da bi že umrla, in ta edina misel, da je čaka sladki mir, da se tam na pokopališču kmalu zgrne prst nad njo, jo je še vzdrževala . . .

A če so bili pri Tomaževih strašni že dnevi, so bile še mnogo strašnejše noči. Spanec se je le malokdaj usmilil teh nesrečnih ljudi. Neprenehoma se je čulo vzdihovanje, zdaj od ene, zdaj od druge strani. Mati in hči bi se bili morda pomirili; vdali bi se bili morda resignaciji, in morda bi bila otrplost legla na njihne ude, ko bi se ne bila pojavljala pri očetu vedno zopet s tako elementarno silo bolest ter razburjala vedno iz novega tudi njihovih živcev . . . Kar nenadoma je planil včasi iz postelje, divjal semintja, bežal ven, pa se zopet vrnil ter iznova begal po sobi gori in doli . . .

Nekoč pa — bila je lepa mesečna noč — je vstal, odprl skrinjo ter vzel iz nje citre . . . Igral je dobro na ta instrument in v prejšnjih časih, ko niso bile zavladaše še take razmere v hiši, je često, zlasti ob nedeljah, delal z igranjem kratek čas sebi, ženi in hčeri . . . Vedi ga Bog, kako mu je prišlo tisto noč na um, da se je usedel ter začel igrati . . . Žena in hči sta strme poslušali. Tako niso še nikdar pele strune pod njegovimi prsti! To ni bilo več zvenenje mrtvih žic, to je bil pristen odmev v neznosni boli tožečega srca! . . . V tihi, mirni noči je bila moč teh glasov še silnejša . . . Zdelo se je, kakor bi tožila in vzdihovala nevidna bitja . . .

Hhratu pa se zaihti Tomažu, a za njim obenem se razjokata na ves glas tudi mati in hči . . . Umeli so drug drugega! . . . Kdo ve, če bi ne bile imele te solze, ki so lile zdaj vsem trem iz oči, najblagodejnjšega vpliva in najboljših posledic . . . Kdo ve, če bi se ne bila ta srca, ki so zdaj skupaj iskala tolažbe v solzah, spet našla in se zblížala, ako bi ne bila preprečila tega ona čudovita bolestna trma Tomaževa, ki ga ni pustila, da bi bil vso stvar nekoliko hladneje premotril, ki ga je silila na usoden način k temu, da je trpinčil venomer sam sebe in svoje, in ki je provzročila, da se ni mogel ločiti od svoje boli . . . Kakor bi ga bilo sram mehkejših čutov . . . kakor bi ne privoščil hčeri in ženi tolažbe, ki sta je iskali v solzah, izzvanih po njegovem igranju, je dvignil citre z obema rokama kvišku ter jih treščil ob vogel mize, da se je drobir razpršil na vse strani . . . — —

Še hujše je bilo, ko je bila prišla zima in so bile tako dolge noči . . .

Tomaža tudi mraz in sneg nista zadržavala, da bi ne bil uhajal iz hiše . . . A ker v snegu ni mogel daleč, si je krajšal čas s tem, da je kidal sneg in na vse strani delal pota. Vaščani se niso mogli dosti načuditi, ko so zjutraj vstajali in videli, da je sneg prekidan, in da so pota narejena. Mogoče, da se je hotel Tomaž na ta način

utruditi, da bi potem lože zaspal. Proti jutru se je navadno povrnil v hišo ves spehan in potan, a tudi to mu večjidel ni prineslo zaželjenega miru. Včasih je zaspal za kratko uro, največkrat pa nič . . .

Tako je potekal pri Tomaževih v grozni, moreči enakomernosti čas, dokler se ni izpolnilo Škrjančevo prorokovanje in se ni začel v hiši otroški jok . . .

Tedaj pa je Tomaž pobegnil z doma . . .

XV.

Maničine temne slutnje se niso izpolnile. Povila je navzlic temu, da je toliko togovala in da je prebdela v neznosni boli toliko noči, prav zdravega in krepkega dečka, in tudi sama se je zdaj telesno dobro počutila. Pa tudi njen duševni razpoložaj se je bil hkratu ves predrugačil. Zdelo se ji je, kakor bi se bila prebudila iz težkih, mučnih sanj. Vse tiste temne, moreče misli, ki so ji v prejšnjem času polnile glavo ter jo navdajale s toliko boleščjo, so ji bile prešle, in jasno in mirno je gledala zopet v svet . . .

Z otrokom je imela nepopisno veselje. Iznebila se je vseh predsodkov, in skoro smešno se ji je videlo, da je poprej tako žalovala. Glas čiste, neskajljene prirodnosti je zvenel po njenih, od materinske ljubezni prešinjenih prsah, in zdelo se ji je zdaj nedoumno, da bi bilo njeno materinstvo pregrešno. Da ji ni na srečo in da ni na srečo staršem njenim in tudi otroku ne, da, to je pojmila! . . . A da bi se morala sramovati — za to ni vedela nobenega vzroka več! Njeno srce je bilo navzlic temu, kar se je bilo dogodilo, popolnoma čisto, nedolžno.. Če se je imel kdo sramovati, potem je bil to on, ki je hotel njeno nesrečo! . . . Toda niti njega ni več sovražila . . . Njena ljubezen do dragega deteta je bila tolika, da poleg nje ni bilo mesta nasprotnemu čuvstvu . . . Neprestano ga je gledala in negovala in v mislih si je predstavljala, kako ga bo vzgajala, kako bo skrbela zanj . . . Prav nič ga ne bo skrivala pred ljudmi! . . . Je li mar slabejši nego vsak drug otrok? . . . Bog ji ga je dal! O tem je bila popolnoma prepričana in zaradi tega ga je hotela ljubiti ter gledati na to, da bi bil kdaj Bogu in ljudem v čast! . . . Naj govore ljudje, kar hočejo, ne bo se brigala za njih besede! . . . Vedno mu bo na strani, da se mu kaj hudega ne prigodi! . . . V cerkev ga bo za roko vodila, in naj se še tako spogledujejo nad njo! . . . O očetu pa mu ne bo pravila nikdar . . . Hotela mu je biti oboje, oče in mati! . . . Posvetiti mu je hotela vse svoje življenje! . . .

Morda je bila baš radi tega tako pomirjena, ker je bilo zadobilo njeno življenje s tem otrokom nekak pomen, ker je imela zdaj trden smoter pred očmi, v katerega dosego je hotela uporabljati vse svoje moči . . . Samo nekaj jo je še skrbelo: se bo li njen oče sprijaznil kdaj s tem, kar se predrugačiti ni več dalo, ali pa bo vztrajal pri svojem srdcu ter ostal nespravljiv . . .

Manica je bila že vstala, ko se je priplazil Tomaž nekega dne do domače hiše. Bilo ga je strašno videti. V obraz je bil zaraščen, lasje so mu bili zmršeni, in obleka je nerodno visela na njegovem izhujšanem životu. Stopil je bil že v vežo, a tu je začul otročji jok, ki je prihajal iz hiše . . . Neznansko se mu skremži obraz, a z desnico se prime za srčno stran, kakor bi hotel udušiti s tem to, kar je občutil ondi notri . . . In zopet stopi pod milo nebo . . .

»Moram si ohladiti dušo, moram!« je godrnjal med zobmi.

In napotil se je tak, kakršen je bil, proti Poljanam. Hotel je najprej do Dolfeta. A prišedši na njegov dom, je dobil samo očeta njegovega.

»Kje je oni, kje? . . .« vpraša. Glas se mu je tresel, da so se komaj razumele njegove besede, in zobje so mu šklepetali razburjenja.

»Kateri oni?« vpraša Kržišnik malomarno, a ustnice se mu zategnejo v porogljiv smehljaj.

»Tisti lopov . . . tisti sin tvoj! . . .«

»Lopov? . . . Zakaj lopov? . . . Saj veš, kakšne so ženske! . . .«

In še porogljiveje se je smejal. Tomaž pa bi bil v tem hipu ubil tega človeka, če bi bil imel kaj takega pri rokah, tako so ga razljutile njegove besede. Odmevalo je iz njih zasramovanje njegove hčere, obenem pa so mu obnovile staro rano, ki se mu itak nikdar ni bila popolnoma zacelila. Tomaž in Kržišnik sta imela nekaj vkup še izza mladih let. Bila sta nekdanj velika prijatelja. Tomaž je ljubil mlado, lepo deklico . . . Akoravno je bila ubožna, je imel popolnoma resne namene ž njo. Hotel jo je vzeti v zakon navzlic temu, da so se protivili njegovi starši, ki so hoteli, da bi si bil poiskal bogatejšo nevesto. Dekletce mu ni ugajalo samo zaradi svoje krasote, ampak tudi zaradi mnogih lepih čednosti. Kržišnik, kateremu je zaupal Tomaž kakor svojemu najboljšemu prijatelju vse, je vedel za njegovo ljubezen in vedel tudi, da je njegova ljubezen istinito goreča in globoka. Tomaž mu je večkrat pravil, kako neizmerno ljubi to dekle, in kako nesrečen bi bil, če bi ne postala njegova žena. A vse to Kržišnika ni odvrnilo, da bi se ne bil začel približevati Tomaževi izvoljenki, ki je bila poleg vseh svojih dobrih in lepih last-

nosti vendarle slabotna ženska! . . . Kržišnik je bil lepši nego Tomaž; bil je razen tega sin premožnih staršev in znal ji je tudi vse drugače govoriti o ljubezni nego Tomaž. Kar niso izdale besede in obljube, so izdala darila — in vdala se mu je. Ta pa, dosegši svoj namen, jo je pustil v sramoti in v bedi baš tako, kakor zdaj njegov sin Tomaževo hčer. Preselila se je ubožica nato v drugo župnijo in tam je umrla pri porodu . . . Od tistih dob je Tomaž črtil, neodpustljivo črtil Kržišnika. In to, da mu je baš njegov sin onečastil hčer, je podvojevalo njegov gnev. Ono sovraštvo je bilo deloma tudi vzrok, da že z vsega početka ni hotel nič slišati o Dolfetovi snubitvi . . .

Tomaža so bile Kržišnikove besede zadele tako, da se je kakor omamljen opotekel par korakov nazaj . . . Svojega srda bi si ne bil mogel ohladiti drugače, nego da bi bil udaril svojega nasprotnika, udaril tako, da bi bilo po njem. Prav besno hrepenenje ga je imelo, da bi bil pograbil stol ter ga mahnil po glavi. In vendar ni imel moči za to! . . . Kakor bi ga bil hipoma obvladal strah, zbeži iz hiše. Toda ni se vrnil domov. Srce mu ni dalo miru, vpilo mu je po maščevanju, in moral je še v župnišče, da tudi župniku pove svoje mnenje . . .

Dobil ga je doma. Ne da bi bil pozdravil, je začel:

»To je zdaj sad tistega hinavstva! . . . Vi in tista vaša društva so kriva, da je prišlo z mojo hčerjo tako! . . . Ko bi ne bila ostajala tako dolgo v cerkvi, ko bi bila hodila lepo z mano domov, bi bila še danes poštena, tako pa . . .«

Besede so mu odpovedale, in dve debeli solzi sta se mu utrnili po licih . . .

Župnik bi bil moral vedeti, da govori bolest iz Tomaža . . . Vsa njegova zunanost mu je pričala, kako je nesrečen, in že iz njegovega nastopa bi bil moral posneti, da se je v njem nekaj izvršilo, da ni več normalen . . . Usmiljenje bi bil moral imeti ž njim, in dolžnost njegova je bila, da vlije hladila v njegove rane . . . da ga potolaži . . . Toda njegova strastna narava mu ni dopustila, da bi se bil povzpел do one plemenitosti, ki je znak pravega kristijanstva. Ozlovoljilo ga je bilo že to, da si je Tomaž upal govoriti tako ž njim, pozabil pa tudi še ni bil tistega, kako mu je nasprotoval in kako ga je nekdaj tožil radi razžaljenja časti. Maščevalnost se mu je vzbudila iznova, in brezsrčno je odgovoril:

»Ali naj vam jaz povem, kaj je krivo vaše nesreče, jaz? . . . Nihče drugi ni temu kriv, nego vi sami! . . . To ni sad hinavstva, to

je sad liberalstva! . . . Ali vam nisem obetal, Tomaž, da vas zadene kazen božja? . . . Moje besede so se obistinile! . . . Da, kazen božja je to, kazen božja! . . . Kazen božja, ki zadene prej ali slej vsakega liberalca, vsakega brezverca! . . . Vi ste bili zmeraj eden najhujših in zato ste tudi eden prvih, ki ga je potipal prst božji! . . . Če oče ne drži na svete reči, ni nič čudnega, da se mu izgubi hči! . . . Zakaj se pa hčeri koga drugega ni pripetilo kaj takega, a-a? . . . Ali ni jasno, da je to kazen božja? . . .«

Župnik je govoril kričeče, da je Tomažu izpreletavala grozica hrbtenico . . .

Tomaž ni bil brezbožen. Nasprotno, imel je globoko versko prepričanje. Samo toliko samostojen je bil, da ni pritrtil vsemu, kar so proglašali drugi za pravo. Tudi župniku bi ne bil nasprotoval, če bi bil po njegovem prepričanju ravnal prav. A ker je počenjal stvari, s katerimi se njegova pamet ni mogla sprijazniti, je bil dovolj moža, da ni zatajil svojega prepričanja. To je bila vsa njegova krivda. Ni bilo težko župniku tudi na gorenje besede odvrniti tako, da bi ne bil mogel ugovarjati. Toda zdaj Tomaž ni mislil več jasno. Nesreča ga je bila potrla ter ga dela ob prirojeno mu energijo. Bil je vsled žalosti, vsled srda, ki mu je polnil dušo, in vsled mnogih prečutih noči do skrajnosti izmučen. Njegovi živci so bili onemogli, in onemogla je bila vsled tega tudi njegova volja, njegova duševna moč, njegova samozavest. Sposoben ni bil več za kak odpor, in vsled tega so ga zadele župnikove besede smrtno . . .

»Kazen božja! . . .« Še so mu zvenele po ušesih besede njegove žene, ki mu je venomer prorokovala nesrečo, in zdaj mu je vrgel še župnik te besede v obraz! »Kazen božja! . . .« Ta vzklik ga je zadel, kakor bi bilo treščilo vanj . . . »Kazen božja!« . . . Zazdelo se mu je, kakor bi to res drugače biti ne moglo. Da, zakaj se je zgodilo baš njegovi hčeri to, ko bi bil pričakoval od vsake druge prej kaj takega?! . . . In zakaj je dopustil Bog, da jo je onečastil baš tisti, kateremu jo je najmanj privoščil, tisti, ki ga je že zaradi očeta njegovega tako sovražil in mrzill! . . . Ni mar res posegla tu višja roka vmes? . . . Ali ni kazen izbrana tako, da se mora sklepati iz nje na previdnost, na voljo božjo? . . .

Pobegnil je tudi od župnika . . . Upal je prej, da si razbremeni srce, ko strese svoj srd na tiste, ki jih je smatral za provzročitelje svoje nesreče, zdaj pa se je vračal še bolj pobit, še bolj obupan in strt proti domu. A včasih je zakipelo po njem . . . Včasih se mu je vzbudil spet stari ponos . . . Vsililo se mu je zdajpazdaj prepri-

čanje, da trpi po krivici, in v takih hipih je dvignil pest proti nebu, kakor bi grozil onemu, ki ga je tako neusmiljeno udaril . . .

Ko stopi doma v sobo, ni bilo nikogar notri razen otroka, ki je ležal v zibeli. In kakor nalašč je začelo otroče spet kričati. Tomaž si zatisne najprej z rokami obe ušesi, potem pa skoči kakor besen k zibeli . . .

»Ali boš tiho . . . ali boš tiho!« je sikal skozi zobe, položivši svojo železno dlan otroku čez obraz. »Ali boš tiho, Kržišnik mladi, ti! . . .« Bil je ob vso pamet, ko se mu je bil vrnil spomin na starega sovražnika in na to, kar mu je bil storil . . .

Kako dolgo je tiščal otroka in kako trdo ga je tiščal, tega sam ni vedel . . . A ko je dvignil svojo roko, ni otrok več kričal . . . Hotel je spet iz sobe, ko stopi Manica noter . . . En sam pogled je zadostoval, da je vedela, kaj se je zgodilo . . . Tja se vrže k otroku in s pretresljivim, obupnim glasom vzklikne: »Oče, oče, kaj ste storili? . . . Oh, kaj ste storili, oče? . . .«

Tomaž je postal še nekoliko . . . Njegov obraz je bil izpremenjen — kazal je izraz duševno mrtvega človeka, izraz blaznika . . . Potem pa je zbežal ven — in zopet ni vedel nihče, kam je izginil . . .

(Dalje prihodnjič.)

Alkoholizem.

Spisal dr. Ivan Robida.

(Dalje.)

Statistika nas uči, da je blizu 30%, po nekod še več jetnikov, katere je bilo prištevati med alkoholike. Koliko ekscesov, preteпов, ubojev in umorov se zgodi vsak dan vsled preobilo zaužitega alkohola, znano je gotovo vsem! Koliko solza, koliko nesreče pa nakoplje čisto tak človek svoji rodbini, katero pogosto oropa redilca, vodnika in očeta, katero oškoduje na dobrem imenu in ugledu, o tem izgubiti bilo bi škoda nadaljne besede!

Vpoštevanja vredno je tudi to, da pijanec potrebuje vedno večje množine pijače in vedno bolj koncentrovane. In tako pada vedno nižje ter rabi pričnši s kozarcem piva ali vina v nekaj letih nepri- merno mero te naravnost peklenške iznajdbe — žganja. Kjer se je pa v ljudstvu udomačilo žganje, tako da se ga ne plaši nihče

ali ga celo više ceni nego lažje opojne pijače, ondi je zadnji čas, da v to poklicani krogi prično vojsko z vso odločnostjo in na vseh straneh — in v resnici sovražnik, s katerim se je treba boriti, ni manjši nego vojska ali kuga, kakor pravi sloveči Anglež Gladstone.

So ljudje, katerim je kri narodova ljubša, če jo gledajo pred seboj v podobi srebrnjakov — one mislim, kateri pravijo, pijač, pred vsem žganja ne kaže odpravljati, ker nam donašajo ogromne davke. Kaj vse lahko počnemo s tem denarjem, koliko dobrot na drugi strani lahko napravimo deležne svojega naroda sinove! Ta račun je brez dvoma napačen. Žganje naj se gotovo obdači visoko, tako visoko, da bo cena naravnost neprenosna, a to se zgodi, da se omeji konsum, ne radi davkov. Računi namreč pričajo, da vsaka dežela in država dosti več plačata za to, da alkoholizem v sebi trpita in ne nastopata tako brezobzirno proti njemu, kakor bi morali. Le pomislite, koliko velja oskrbovanje bolnih pivcev po bolnišnicah in blaznicah, koliko preživljanje takih zločincev in pohajačev po kaznilnicah in prisilnih delavnicah, koliko skrb za družino in vzgoja zanemarjenih otrok! Pomislite nadalje, koliko gospodarstev gre v nič, koliko premoženj se razkadi, in kot bremena ostanejo vedno občinski ljudomilosti pivci in njihove rodbine. Obrt in posestva, katera bi morala prinašati dosti več dohodkov, ne prinašajo niti polovice. In to je vendar izguba na narodnem premoženju in v drugi vrsti na državnem blagostanju.

Kjer pa rod propada, propada tudi zarod — potomstvo — v splošni dandanašnji konkurenci se taki elementi ne morejo uspešno vzdrževati. Končno naj še omenim, da se slabotnost in bolehavost pojavljata v najlepši dobi življenja, o čemer nas poleg bolnišnic najlože prepričajo vsakoletna novačenja, pri katerih je največ nesposobnikov vedno ondi, kjer se použije največ žganja.

To so torej nasledki toliko opevanega in oboževanega alkohola. Stvar je danes takšna, in zadeva je tako aktualna, da so moralno prisiljeni ž njo se pečati vsi, katerim je količkaj na narodnem zdravju in blagru.

A kako odpomoči zavrtnemu demonu? Naj na kratko povem, da je zlasti dvoje potov, ki vodita do tega — represivni in preventivni.

Drugi čuvajoči, preprečilni način ima izvestno večjo bodočnost nego prvi represivni, zatirajoči. Saj vemo, da je ložje človeka obvarovati alkoholizma, nego pa pijanca privedi zopet do rednega življenja.

Pred vsem je zopet šola poklicana k delu; učiteljstvo in duhovščina imata najlepšo priliko, pri vsaki priliki opozarjati na pretečo

nevarnost in vzbuditi v mladih srcih kakor tudi v vseh slojih, v katerih imata zbok svojega poklica vplivno besedo, ogorčenje proti pijančevanju.

Nadalje je treba skrbeti za primerna, zdrava in udobna stanovanja nižjih slojev, zlasti kmetijskih in delavskih. Nobena stvar ne goni moža bolj iz stanovanja nego to, če ne najde v njem tega, kar je potrebno za prikupljivo rodbinsko življenje. Tudi je zlasti po mestih skrbeti za napravo ljudskih kuhinj in cenih razvedrišč, gospodinjskih in gospodarskih šol, pred vsem pa ljudskih kavaren, kjer ni dovoljeno točiti alkoholičnih pijač. Na tak način preprečijo dobra vzgoja in umestni socialni odnošaji vsako priliko, da bi ljudstvo iskalo v alkoholu svojega rešilca in budilca. Poleg tega treba pouka, da sovražnika lahko uniči, potem ko ga je spoznalo. Tudi društva, katerih člani se prostovoljno zavežejo, odreči se vsaki alkoholični pijači, so velikega pomena.

Med zatirajočimi sredstvi se v prvi vrsti imenujejo kazni, katere naj preprečavajo alkoholizem. Moje mnenje je, da se s kaznimi dosti ne doseže. Če bi bile že represije potrebne, potem naj bodo ondi, kjer se nudi prilika pijančevanju; kaznuje naj se n. pr. kvečjemu gostilničar, ki pijanemu človeku le še prodaja pijačo. Pač pa bi bilo treba izpremeniti nekaj §§ kaz. zakona, vsaj da izginejo oni vedni izgovori in olajševalni momenti »radi pijanosti«, Takisto bi se imel izpremeniti civilni zakon radi kuratele pri pijancih.

Kar se tiče pivnic, naj se preprečijo kar najbolj mogoče, zlasti beznice naj se ne trpe nikjer. Gostilničarski obrt naj se poveri samo ljudem, o katerih ni nobenega dvoma kake nereelnosti, in o katerih se ve, da niso sami pijanci. Poleg tega naj bi se zavezali ob dovoljenju koncesije s posebnimi predpisi, da ne bodo dajali pijače netreznim osebam. Žganjarije in prodajalnice žganja pa naj se povsod radikalno odpravijo; to je najboljše lečilo, katero so uvedle že razne države zlasti v Severni Ameriki.

Naj izpregovorim naposled še nekaj besed o naših odnošajih. Morda se celo poreče, vsega tega ni pri nas, ali vsaj ne v toliki meri, da bi trebalo pričeti boj zoper alkoholizem. Žal, da so tudi pri nas razmere v tem pogledu take, da mi vsak njihov poznavalec pritrdi, da je skrajni čas, če hočemo še kaj rešiti. Prosim vas, vzemite v roke dnevnik in čitajte! Kolona za kolono govori o zločinih in nesrečah radi pijanosti ali pijančevanja; tu pretep, ondi uboj, tu povozi pijan voznik pasanta na cesti, ondi zažge s semnja se vrnivši kmet svojo hišo. Poglejte po cestah! Ni tako redek prizor, da

razgraja in preklinja propal pijanec po mestu, ali da pretepa zateklih oči in nabuhnjenega obraza surovi voznik brutalno svoje revno, ubogo živinče!

Morda ugovarjate, to je samo po mestih tako. Obrnite prve liste uradnega dnevnika in čitajte preklice, zanimajte se za vzroke preklicev, čitajte poročila o sodnijskih obravnava, ali stopite v nedeljo popoldne na deželo. Če se odpeljete s prvim jutranjim vlakom na izlet, najdete pogosto pri povratku pri isti mizi še vedno iste pive — in pred njimi — bokal žganja!

Brez ugovora je alkoholizem dostikrat kriv, da naš kmet slabo gospodari, da zanemarja delo in po krčmah poseda. Isto velja o našem delavcu zlasti po tovarnah. Prišli smo tako daleč, da se kmet brani ložje pijače in poseza vedno po močnejši.

Pred nekaj leti sem vprašal gostilničarja, zakaj ne toči cvička ali štajerca in hodi rajši na Tirolsko po vino. Odvrnil mi je, da ljudje zahtevajo tako vino, ki ima »kaj moči« v sebi. In pretekli teden sem govoril s pivovarjarjem v Ljubljani ter dejal, če ne bi kazalo kuhati jasnih piv, kakršno je n. pr. budjeviško ali plzensko. Odgovoril mi je, da to pri nas ne gre, češ, naš kmet zahteva, da po par vrčkah pozna v glavi, da ga je pil.

Poznam pa tudi kraje in ljudi, kateri naravnost zavračajo vsako pijačo razen žganja. In ker hočejo cene pijače, poleg tega še dovoljno mero, pijo zloglasni »šnops«. Hujši pijanci si ga delajo sami iz špirta in vode. V momentu mešanja se razgreje tekočina, kar povzdigne še vrednost tega nektarja, in da se proces izvrši izdatneje, čehajo ga s tem, da udarjajo s steklenico po kolenu ter nazivljejo pijačo potem »kolenovec«. In so ljudje, poznam jih nekaj takih — ki izpijejo te brozge poprečno po 2 litra na dan.

Ker živimo v časih, v katerih gre številkam največ vere, in da se mi ne bo očitalo, da pretiravam, navedem na podlagi statističnega izkaza, izdanega od deželnega odbora kranjskega o nabrani deželni nakladi na žganje. Ta izkaz govori, da pride poprečno na Kranjskem nekaj čez 3 litre žganja na vsako glavo in leto. V radovljiškem okraju, ki zavzema v tem oziru prvo mesto, pride celo na vsakega prebivalca po 7 litrov žganja na leto. Temu okraju sledi kot drugi ljubljanska okolica, kot tretji Kranj in kot četrti Kamnik i. t. d. z večjimi množinami žgane pijače.

Skupno se zadača pa na Kranjskem vsako leto 1,531.000 litrov žganja — in to računjeno s 100%. Ker pa imajo navadna žganja

malokdaj nad 30% alkohola v sebi, računamo lahko faktično izpito množino žganja na letnih 4—5 milijonov litrov!

In vprašam vas, ali res mislite, da je s tem povedana vsa množina, kar se v istini popije žganja? Kolikrat sem se vozil svoj čas kot zdravnik v pozni zimski noči, ko je tu in tam še blestela vaška luč visoko v gorah. Čudil sem se, kaj bi še kmet o polnočni uri počel sredi zime. In moj kočijaž se je namuznil in me redno opozoril: ali vidijo, gospod, ga že zopet kuhajo — sedaj ko je velik sneg in se ni bati dacarjev. O teh nezadacanih množinah ni moči govoriti, izvestno pa znašajo tudi lepo merico! In sedaj vprašam, koliko pa jemljejo prebivalci Kranjske še poleg tega alkohola v sebe kot vino, mošt, jabolčnik, pivo i. t. d.

Mislím, da sem storil svojo dolžnost, da sem opozoril na pretečo nevarnost. Kakor bližajoča se nevihta, kako nebrzdan hudournik žuga preplaviti to največje zlo kulturnih narodov tudi naše slovensko pleme. Če kdo, tedaj imamo vprav mi, katerih gospodarske razmere so že itak slabe, katerih število samo na sebi komaj pomeni samostalen narod, vprav mi imamo dovolj vzroka, ogibati se vsake samovoljne škode. In če se mi je posrečilo, da bode ta ali oni le nekoliko uvaževal moje besede in razmišljal o tem, kar sem povedal o alkoholu, in kaj imata od njega pričakovati poedinec in narod, tedaj sem dosegel svoj namen in rešil svojo nalogo.

(Koniec prihodnjíč.)

Pod noč.

Za zvezdico je zvezdica
na nebu zažarela,
za pesmico je pesmica
iz gozda zazvenela.

In zvezdice in pesmice
so k meni se spustile,
sestrice, bratce v prsih vse
iz sanj mi prebudile.

In v duše dnu zdaj zvezdice, —
nje očke mi žarijo,
in slavčje sladke pesmice —
nje smehi mi zvenijo . . .

Ivo Šorli.

Moderna poljska lirika.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Anton Mazanowski, profesor v Krakovu.

II.

Kadar prečisti viri navdušenja nekoliko usahnejo, kadar ponuja življenje zgolj usedlino, kadar grozi prenasičenje z zastrupljenjem, mora priroda, večno mlada, odpreti nove vire ter napojiti žejno domišljivost in okrepčati usehla in mlačna čuvstva pesnikova. Naši novodobni pesniki se tudi urno in kaj radi skrivajo pod njeno varno krilo. Miriam ima za prirodo odprto dušo; on zna mikavno in sladko slikati njen dih, poln sočutja za bolečine zemljanov. Tetmajer jo obožava, zataplja vanjo svoje bistvo ter želi zgolj njeno lepoto čutiti in videti. Duh Kasprowicza se je plazil naokrog z utrujenimi krili in s pritožbo nad usodo, ki lomi plemenite napore, dokler se ni skopal v prirodi, in dokler niso njegove prsi zagorele v plamenu. Lange jo smatra za čašo pomirjenja, za zibelko in tišino pokopaliških resignacij. Ocean ozdravlja žalost, odganja v daljavo megle grenkih spominov Wierbickega; zanj ima morje takšen čar, takšno prelest, da se mu zdi vredno oboževanja. Najlepše besede posvečuje morju Przybyszewski, ki ga opisuje na koncu svoje pesmi »Nad morjem«. Vendar nobenemu izmed teh pesnikov ni mnogo do objektivnega slikanja naravnih krasot, in samo nekateri izmed najboljših so zmožni, se tako zaglobiti v čar prirode, da že samo premišljevanje njene krasote provzroča razkošje in pomirjenje. Tetmajer se je čutil prevzetega od lepote »Morskega očesa« v gorah; opeval je gorsko uimo, jelke in ponočne megle. Poveljuje tudi morje, čuje v godbi njegovih ogromnih voda gluho tajnost mističnih časov (»Morze«). Še bolj pa ga miče neskončnost. Ceni jo nad luč navdušenja, nad oceane sanj, nad nasmeh ženski, celo nad prvotno lepoto narave (»Nieskonczność«, 3 sonetje). Kasprowic ima tudi rad gore, Alpe in Tatre. Vendar sredi lepih pogledov, ki bi mogli človeka razveseliti in osrečiti, se »anima lacrimans« vdaje žalosti in bolesi. Na »Jungfrau«, na drugih snežnikih, na laških jezerih — povsod se vriva narava s svojo premočjo. V Tatrah »Na szczyt« (na ščitu) ga ne navduši pogled po krajini, marveč ponosen je na to, da se je povzpел tako visoko; tepta z nogo vse one, ki so ostali spodaj. »Zaljubimo se vase! Saj smo posebljeni bleski«

Orel, plavajoč v zračnih višavah, simbolizuje preziranje do zemlje, pesnik pa veleva svoji duši leteti za njim. Hud vihar ga za trenotek navdaja z začudenjem radi svoje moči, toda pesnik takoj odtrga svoje misli od prirodnih prikazni. Nekoliko več prirode nahajamo pri *Żuława* v skem. Kadar sanja in se zamisli »Nad Aaro«, kadar ogleduje »Bern v noči«, kadar mu dohaja iz Alp v noč in puščavo stokajoči šum med seboj se razgovarjajočih lesov, takrat nam pesnik odkrije tajnosti svoje duše. Vprav ista »Jungfrau«, ki je izvabila iz Kasprowicza glas tožbe in vzdihovanja, se predstavlja *Żułavskemu* dokaj poetičnejša. S snegom pokrita, z rdečico zarje rdeče pobarvana, z zlato, solnčno glorijo, čista in veličastna, poosebljuje dušo zemlje. In pesnik gre iskat svoje duše. Vidi črne prepade, vrhunce in ščite. Strah mu napolni srce, kakor bi zagledal strašnega mrliča. Še bolje je začutil razpoložnost svoje duše *Józef St. Wierzbicki*. V vrsti slik »*Na łonie natury*« (v krilu narave) je njemu edino mar to, da ulovi posamične momente: jasne, solnčne, premične trenutke, listje polno trepetanja, ki ga ziblje veter, brenčanje čebel in rahel šum rosnih kapljic, padajočih z listja — z eno besedo: iz lučic in sanj stskani blesk pomladi.

Više omenjenim pesnikom, izvzemši poslednjega, ni toliko mar za domačo prirodo. Brezkrajno, burno zeleno morje, voda nepravilna in mnogooblična obenem, razpaljeno sonce, mistični, mrtvi blesk lune, sploh oboževanje vesmira, združeno s panteizmom, a na tej podlagi zaničljiva in ošabna, dasiravno boleсна človeška duša, to je njih živelj.

Poraja se tudi obenem nekak kozmopolitizem, ki ga je vcepila francoska poezija parnasistov in dekadentov. Samo pri *Miriamu*, pri *Wierzbickem* in zlasti pri *Rydlu* se oglašča v opazovanju narave rodna prvotna snov, izlivajoča se včasih v lep koncert z napevi naših polj in livad. On je pravi pesnik, ki se zna zamakniti v mislih in s poslušom z vsemi svojimi globokimi občutki v tujo prirodo, zlasti grško. Toda njegovo srce je najtesneje združeno z domačimi livadami in domačo streho. Najbolj pristen izmed naštetih, on tudi najlepše odtiskuje nežne in očarujoče lepote naše prirode.

Bilanca bi bila kaj nevesela, ko bi poskusili v tej kratki črti zbrati vse, kar nam podaja vsebina lirike najmlajšega poljskega pokolenja. Nejevera, dvom, grenkoba, melanholija, ironija in sarkazem, pomanjkanje smotra življenja, nenaklonjenost do dela, preziranje prostakov, strah pred smrtjo, poltenost, združena z divjim sovraštvom do ženske in pa, Bog sam ve, kaj še vse — to vse se nahaja v tej

poeziji, zaviti v meglo simbolov. Toda čimdalje močnejše in čimdalje glasneje se slišijo klici po miru, lepi slogi in jasnosti. Duša prirode je vrgla društvene in posamezne duše v nekake mline samomuk, »ki meljejo bolesi neštevilna zrna«, a v teh bolečinah je zasvetil svit, da se rodi duša planetova. Te izmučene duše najdejo počitek, zlijejo se nalik valu v eno ogromno planetarno dušo, in njih muke umolknejo, a na svetu zavlada velika ljubezen in zazveni pesem miru.

Proč z nezgodo življenja, z žalovanjem in pritožbami zmerom jalovimi, ako ne nosijo v sebi ozdravljajočega zrna!

Pomirjenje, tišina, nekak solnčni žar se razliva v pesmi Tetmajerja »Qui amant«, ki nas močno spominja na ono »W Szwajcaryi«. Čista in sladka Gospa duše, zatopljena v molitev pred majhno kapelico v gorskem zakotju, nas nikakor ne spominja na čudne, razbrzdane junakinje lirske poezije. Treba je samo primerjati ž njo »Wenus żebraczkę (Venus beračico) Langeja, ki je prikrojena po znanem umotvoru Dehmela. Menda da se ne motim v svoji sodbi, ako pravim, da nastopa na vsej črti čimdalje razločnejše povrnitev od te škripajoče, sovražne, strastne, pohotne lirike do razvedrujoče, čarodejske in melodične. Toda to še ni vse! Naša lirska poezija je dolgo zajemala sok iz tujih vrelcev; grešila je, korakajoč po sledu francoskih, nemških in skandinavskih modernistov; sovražila je po tujem vzoru ter izražala ljubezen po tujem vzgledu. Jokali smo se in mamili, psovali in neverjeli — kakor Shelley, Baudelaire ali Nietzsche. Zdelo se nam je celo, da čim bliže se pomikamo tem vzorom, tem več koristimo domači literaturi. In to mineva srečno! Sredi teh novodobnih poetov se je našel pesnik, ki je prvi posegel v narodovo minolost in začel odgrinjati temo nad oddaljenimi momenti ter vleči na javnost mogočno narodno individualnost. Kdor pozna »Legendo« Bolesława in Kazimierza Wyspiańskiego, ta mora priznati pisatelju veliko zaslugo za razvoj narodne poezije. Nahajajo se že tudi drugi, kakor n. pr. Artur Oppman (Or-Ot), ki slikajo našo minolost. Zares bi se dal torej z ozirom na našo liriko v vsej obsežnosti uporabiti izrek: »per aspera ad astra«. Preko blodnje in stranpoti, preko znorelosti in krvavega ravsanja in preko disonanc jadrajo novi liriki proti zavetju in tišini, k solnčnemu nebu in k narodni umetnosti . . .

Pogled na liriko bi ne bil popoln, ako bi se ne ozrli na priljubljene oblike novodobnih pesnikov. Prej vsem drugim moram omeniti, da zlasti mladi pesniki goje velik pietizem do oblike. Edgar Poe opisuje poezijo kot ritmično tvorilno moč lepote (the rhytmical

creation of beauty). Sredstvo delovanju čuvstva lepote je jezik. Samo tista poezija se bliža k popolnosti, katera se najtesneje družijo z godbo, bodisi da gre v štric, ali pa da sama postane godba. Vsak novi umotvor je samo nenavadna kombinacija. »Edino razkošje življenja je, skladati v rime plemenite izraze«, piše Catulle Mendés. Še bolj visoko ceni stih in obliko italijanski pesnik Gabrijel d' Annunzio. »Stih — pravi on — je vse. (?) Za to, da se ustvari lepota sanj ter odloči snov od vsakdanjosti — za to nima nobeno drugo orodje takšne moči, nežnosti, raznoličnosti mere in preciznosti. Stih more odtisniti najtajnejše dejanje človeških čuvstev in odkriti z glasom nekolikih zlogov najglobočjo analogijo; more opisati to, kar se ne da izraziti, more obseči brezmernost, napolniti prepade, prekoračiti meje bitja, vstopiti do virov življenja, more upijaniti kakor vino, omamiti kakor zamaknjenost, more obenem nadvladati našo dušo in naše telo, more končno doseči neomejenost (absolutnost). Popoln stih je že sam na sebi absolutnost, nekaj večnega; on hrani v sebi zvok in obenem soj diamanta; on zapira misel kakor v nekako tesno kolo, katerega nobena moč zlomiti ne more; on se osvobojda od vsakršnih okov, od vsake podložnosti; ne pripada več umetniku, marveč vsem in nikomur kakor prostranstvo, luč, kakor vse nepremakljive in večne reči« . . .

Takšnemu vzvišenemu razumevanju oblike odgovarja tudi pojem o slogu, jeziku in poetični dikciji. Besede so ono drobno okence, skozi katero — kakor pravi Barbay d' Aureville — se nam zdi peklo strašnejše, nego bi ga gledali v istinitosti. To vpoštevava nova poezija. Ona se poslužuje besed in stihov, kateri sami na sebi nimajo nikakršnega pomena. »Svetujem vam — pravi pesnikom Bauville — čitati čim največ mogoče slovarjev, enciklopedij, strokovnih del, knjigarskih spisov, muzealnih katalogov, ker povečujejo vašo zalogo besedila. Bržko ste si napolnili glavo z izrazi, oborožili ste se na polovico za izdelovanje rim!« Ako pesniki ne žele opisovati vnanje narave, marveč hočejo upodabljati izključno dušni svet, ako jim ni mar za občutke, marveč za razpoložaj, morajo za to novo vsebino iznajti drugih sredstev, nego so dosedanja. Glasove smatrajo za vidljive, barve pojo, vonjava je obdarjena z glasom. Rhene Ghil pravi, da vsak samoglasnik ima svojo barvo. *A* pomeni črno, *e* belo, *i* rdečo, *u* zeleno, *o* modro barvo. Pljunka zveni belo, gosli višnjevkasto, piščalka žolto, orgle črno. *O* predstavlja strast, *a* velikost, *e* bolečino, *i* nežnost, *u* tajnost, *r* surovost. Tako se vrši poetična instrumentacija. S pomočjo primerne izbora refrena, besed, so-

glasnikov in samoglasnikov se to dela. Izginile so nekdanje óde, elegije, psalmi, epigrami. Nadomestili so jih, pozvani iz srednjevečne pesniške tehnike — priljubljeni sonetje, ronde, rokondille, kaskade, ritornelle, groteske, trioletje, tercine, stance, himne, strofe alcejske, choreodatktili, heksametri, oktave. Vrhutega so nekateri pesniki, kakor: Wyspiański, Kasproicz, Dębicki, Tetmajer vpeljali neko vrsto ritmičnih nestrofskih stihov, v katerih se nekatere končnice ujemajo, druge pa ne. Dolgost stihov odgovarja raznim premenam vsebine. Kaj priljubljena je postala tudi poezija v prozi, zlasti kratke pesmice, ki imajo odtisniti nekake momente duševnega stanja. V vseh teh oblikah so umotvori lepi, pa tudi čudetni; poslednjih je več radi tega, ker množica pisateljev ne odgovarja malemu številu talentov. Najslabše pa je očitvidno takrat, kadar pesnik želi ubrati strune s pomočjo čutnih sredstev, ko se mu pa pri tem njegov namen izjalovi, ter čitatelj niti ne ve, kaj hoče pesnik povedati. —

Ako smatrajo naši pesniki poezijo za nekako umetno kombinacijo besed, se pa močno motijo. Kombinovati besede, ustvarjati čudne umotvore in ubirati zanje strune, to je sicer mogoče delati za zabavo, vsekakor pa to še ni poezija. »Bisogna forte sentire per far sentire« — je dejal veliki Paganini. Ako se vse splete v harmonično celoto, vsebina in oblika, takrat nastane pravi umotvor. Če le manjka enega ali drugega, pa je umotvor šepav. —

Naši liriki, žal, mečejo med množico, katero prezirajo, neštevilno plev, sredi katerih je prave poezije le malo. Pri najboljših ni težko najti madeža v ritmiki in v rimah. Izvzemši Miriama in Rydla, čijih tehniki stihov ni moči ničesar očitati, greše v tej zadevi več ali manj vsi drugi. Priroda, tajnosti življenja, koprnenje človeškega rodu, sanjarjenje o oddaljenih in zaželjenih lučih izvablja Miriamovi liri globoke zvoke. Njemu je lahko kakor nobenemu drugemu simbolizirati (»Romanca«, »Sveti ogenj«), lahko mu je zakovati v prelepe stihe plode svoje bujne domišljivosti. On edini izmed današnjih pesnikov se odlikuje s takšnim bogastvom besed, s takšnim poletom in mirom, da zna v liriki in v epiki ustvarjati čudovite reči. Drugi je Rydel. V sorazmerno tesnem okviru njegovih občutkov in vtiskov prevladuje otožnost in koprnenje, ki pa ni breznažno in obupno. Z očmi, vprtimi v prihodnost, nas vede v globel svoje mirne duše, in čeprav se zna zamakniti v solnčni blesk prirode in grške mitologije, ima vendar široko odprto dušo za krasote domačega življenja. On cizeluje svoje stihe. Ni preveč gostobeseden, izogiblje se praznih besed; vsak izraz je neobhodno potreben, vsako očrtanje

najpopolnejše, jedrnato. Oblika navadno odgovarja vsebini, in pesnik se ne lovi za umetnim slogom in se ne muči s slavnatim patosom. On zna vdihniti moč, izraz in življenje v mirne slike. Ne odkriva zaporedoma ran svoje lastne duše in ne ječi, torej tudi njegova lirika daje izmučenemu srcu mnogo razkošja, deluje namreč pomirjajoče ko melanholična godba Chopinovskih mazurk. Drugi izborni naši liriki, korakajoč za francoskimi dekadenti, so sprejeli iz žargona, iz lokalizmov in arheologije jezika, iz tujih jezikov ter naučne šole mnogo izrazov, a končno ustvarili še sami takšno množico novih besed, da je njih poezija podobna prižastemu perzijskemu čilimu, posejanemu s čudnimi mrežami. V slikanju so tudi čudne in drzne, včasih celo nerazumljive misli. »Srebrni poljub«, »brezsramen dan«, »glupo solnce«, »veter božajoč moje zeleno lice«, »premrle strele«, »labodi, plavajoči po možganih« itd. — Ubogi čitatelj, ki prostosrčno verjame, da ima opraviti z višjim duhom pesnikovim, si zaman prizadeva, da bi odkril globoke misli, skrite v tej zagonetni dikciji.

Sredi teh polikanih in umetnih barv pa pesnik koprni po nečem nepoznanem, mističnem in skitem.

Ni mogoče tudi priznati, da bi okretna tehnika nove poezije bila brez madeža. Resnica je, da sta se refren in rima zelo popolnila in obogatila; splošnost in enoličnost sta izginili skoro brez sledu, celo slabeyši pesniki delajo lahke in dobre rime. Nekateri iščejo ne-navadnih rim, kujejo najumetnejše kitice, toda tudi pri najboljših naletimo na pravcata čuda karikature.

*

V naglici načrtani pregled razvoja najnovejše naše lirike nam kaže, da je v kratkem času prekoračila dolgo pot sredi neprestanega napredka. Umolknil je domoljubni in narodni napev, ugasnila je društvena misel, umolknilo in celo utihnilo ječanje bolestne duše, izpostavljene mukam življenja. Nasprotno čimdalje glasneje se oglašajo kopernenje, iskanje nekakih razprašenih ali ugonobljenih svetinj, klic po veri v bistvo višjih moči nad tem bednim svetom, poseganje v nadoblačne pokrajine, prodiranje v dno duše. Duša in razpoložaj, to je kaj omejen predmet. Čeprav se ponasamo z množico pesnikov in umotvorov, vendar je naša lirika nekako monotonska. Toda vrhu vsega tega se začuti tudi nekaka moč, nekak mladeniški in krepki ton, nekako navdušenje za vse, kar je vzvišeno. Nahaja se ondi tudi nekak pietizem do besede poljske, nekaka živa in zavedna želja,

odstraniti iz tega jezika vsakršno prisiljenost in tujo primes, želja, vse splošne izraze in drago kamenje domišljivosti zakovati samo v čisto zlato domačega jezika. Kakšen bo daljši polet poljske lirike, tega dandanes še ni moči uganiti, toda za Brunetierom bi smel trditi, da pri nas takisto kakor po drugod v Evropi svet še nikdar poprej ni slišal lepših izrazov ljubezni in trpljenja, obupa in ponosa, srda in poguma, in nikdar mu ni bilo prilike, močnejše občutiti kakšno ganotje more glas posameznega pesnika vzbuditi v človeških srcih . . .

(Iz poljskega rokopisa prevedel P. M.)

Mož z železno krono.

Spisal Ivo Šorli.

olnce je bilo ravno odprlo svoje veliko, žarko oko tam daleč nad zeleno goro, in pod njegovim toplim, mehkim pogledom je trepetala vsa narava, ko sem stopal po ravni, beli cesti.

Odkod prihajam, nisem vedel. Tuintam sem ustavljal svoje sopotnike, mlade, zelo mlade ljudi kakor jaz sam, in jih izpraševal, odkod prihajamo, a bili so nevedni kakor jaz sam; starejši ljudje pa, ki so nas spremljali, trdili so eni to, eni ono, večinoma baš nasprotno . . . A kam gremo? I na to vprašanje skoraj toliko odgovorov, kolikor odgovarjalcev . . . Ločil sem se od te družbe, ki ni znala zadovoljiti moje radovednosti, in hodil rajši sam pa premišljeval o onih temnih vprašanjih: »Odkod?« »Kam?« . . .

Dospel sem slednjič do križpotja, kjer se je cepila dosedanja pot v tri ceste: eno na desno, eno na levo, eno pa sredi med obema. Zapazil sem, da sem od solčnega vzhoda že čudovito zrastel, da nisem več ono malo bitje, ki se je jelo prvokrat ozirati okrog sebe in se vpraševati: »Odkod?« »Kam?« . . . Zato se nisem nič ustrašil, ko me je na onem križpotju obsula cela tolpa različno oblečenih ljudi in silila v me. Bila jim je očitno naloga, stati tam pa pričakovati potnikov, da jim pokažejo pravo pot . . . Uzrši me, pohitelo mi jih je kar deset do mene . . . Eden je imel pošten, odkri-

tosrčen obraz, in zdelo se mi je, da ga je edino skrb za uboge popotovalce prignala le-sem, vsi drugi pa so bili videti potuhnjeni, hinavski, in polastil se me je občutek, da si služijo s svojo postrežljivostjo pravzaprav le kruha, dasi so mi venomer zatrjevali, da jim je le za uboge potnike . . . Eden me je rotil, naj se ne dam premotiti po gladkosti in belini leve ceste, ampak naj se obrnem na desno, strmo in trnjevo, pa mi zatrjeval, da se mi po trudu in znoju na tej poti odpre najdivnejši razgled, pa da me sprejme najsijajnejše gostoljubje, ako pa grem na levo, da mi preti konec lepe poti strašen zmaj, ki požre vsakega nesrečnika, ki se da preslepiti in izvoli levo cesto. »Pojdi, pojdi, norec, s svojimi srednjeveškimi zmaji, kdo ti dandanašnji še veruje vanje.«

»Gospod, saj vendar ne boste tako neumni, da bi se praskali po teh strminah ves božji dan, ko vam smem zatrditi, da dospete zvečer mesto do onega »najsijajnejšega gostoljubja« do neke romarske beznice s starimi baburami, med tem ko ob lepi levi cesti kar mrgoli med svežim zelenjem belih, prijaznih gostilnic« . . .

»Ljubite li dekleta, gospod?« mi je pomežiknil s prekanjenim nasmehom drugi. Toda že ga je prekinil tretji, tega četrti, peti . . . in jezno sem se otresel zoprnih prepirljivcev, ki so se že jeli zmerjati z najgršimi psovkami, pa se obrnil do onega, ki je stal na strani, do onega, na katerem mi je obviselo oko že prej s tihim spoštovanjem . . . Vesel mi je stopil nasproti in pogledal me tako dobrotno . . . »Kaj ne, prijatelj mladi, pravo pot bi radi? Naj vam svetujem, da na desno ali levo? Ni enega, ni drugega! Glejte jo, to srednjo pot! Te se držite! Ne bom vam je hvalil, a rečem vam, da sme brez srama po njej mož — poštenjak. Ona na desni gre skozi pustinje, kjer ni ne cvetja ne petja . . . kjer ni ne joka ne smeha . . . kjer je več en molk, mrtvaška tišina . . . In više in više gre . . . Človeška pljuča ne morejo prenašati onega tenkega zraka — navaden konec je strmoglavljenje v prepad. — Glejte pot na levo! Samo petje, samo cvetje, sam smeh . . . vino . . . ljubezen . . . dokler vam ne opeša telo, in tam kje sredi široke samotne ceste ne ugasne uboga lučka, vaša duša . . . A — ta srednja pot! Tja vas popelje sredi med ljudmi . . . Na desni bo umirala vdova, okrog nje bodo plakali nagi otročiči, na levi cesti plesali in vriskali bodo ženitovanski gostje . . . Na desnici vaši si bodeta stala sovražnika nasproti s smrtonosnim orožjem v roki, na levici vaši bo šepetal mladenič svoji ljubici prve prisege mlade ljubezni . . . Na desnici bo jokal na gnili slami poštenjak, na levi se bo valjal na svilenih blazinah

slepar . . . In vi pojdete po sredi, a če vam ukaže srce, stopite med one otročiče ob mrtvi materi in pomagajte jim, in stopite med sovražnika in spravite ju, in približajte se sleparju in potegnite ga z blazin . . . A pridružite se tudi veselim in veselite se ž njimi, kadar vam veli srce . . . »

Zahvalil sem se in stopil že na srednjo pot, ko zagledam nenadoma pred seboj veliko ženo . . . Obraz njen nekam železen, trd, mrtev, roka, s katero se me je dotaknila, težka, mrzla, trda . . . »Kako se kličeš?« . . . I glas težek, mrzel, železen . . .

Trepetajoč sem ji povedal svoje ime.

Vzela si je izpod pazduhe debelo knjigo in začela listati po njej.

»Aha! tu si! Da, srednja pot . . . prav! Lahko greš dalje. Sicer je nazadnje precej vse eno, po kateri poti greš . . . To je le radi reda« . . . je zamrmrala.

»A kaj pomeni to, ako smem vprašati?« sem se drznil izpregovoriti.

»To pomeni, da pogledam jaz pri vsakem, ki pride semkaj tod mimo, predno gre dalje, katero pot si mora izbrati. Vidiš, tu-le notri v tej knjigi je že vse lepo določeno, zato da ne nastane na kateri izmed trojih poti prevelika gneča, ha-ha! Posebno glede leve poti je treba dobro paziti, ha-ha, dasi je tam še največ prostora, ker je široka. Tudi ona desna pot je včasih preveč obljudena, ker ni nikakor tako pusta, kakor ti je ravno pravilni oni blede norec . . . Pravijo, da je vse polno skritih počivališč ob njej, ha-ha! . . . No, ta srednja pot pa gospodom potnikom in gospem pa gopicam potnicam nič prav ne diši. Zato je treba posebno skrbeti, da ni popolnoma prazna. ha-ha!«

»Toda jaz sem si pot prosto volil! In slišal sem vedno, da vsak človek prosto odločuje svojo pot!«

Mislil sem, da se zopet zakrohoče, kakor se je prej, a gledala me je resno, mirno . . . In, o Bog, te oči so bile težke, mrzle, železne . . .

Zdrznil sem se in hitel dalje . . .

In videl sem ono, kar mi je prorokoval moj svetovalec na križpotju, in videl še več . . . Cvetje . . . petje . . . solze . . . sovražstvo . . . smrt . . . ljubezen . . . greh . . . krepost . . .

Bilo je še zgodaj, ko sem dospel do velikega mesta . . . Zopet sem opazil, da sem še v času, odkar sem zapustil križpotje, precej postaral . . .

Pred mestnimi durmi me je zopet obsula tolpa ljudi. »Hotel Central«, »Hotel Evropa« . . . od vseh strani . . . Čutil sem, da so pravzaprav ti ljudje oni tolpi na križpotju zelo podobni, a da je vendar neki razloček med njimi . . . Menda v obleki . . .

*

Srečen dan sem zadel — v mestu je bil nekak shod. To je bilo življenje v središču, na velikem trgu! . . .

Postal sem tudi jaz tam ob kraju, ob vhodu v široko ulico in gledal to pestro mrgolenje . . . Tedaj sem ga zagledal . . .

Stal je blizu mene . . . Obraz mrtvaško blede . . . pod košatimi, sivimi obrvmi velike, meglene, nekam prazne oči . . . na suhem telesu dolga, siva halja . . . na redkolasi glavi težka, črna, železna krona — kraljeva krona . . .

Stal je nepremično, in da mu ni zaigral zdajpzdaj okrog ustnic leden nasmeh, ne bilo bi ga razločevati od kamenite sohe . . . moj pogled se mu je bližal le trepetaje. — — —

Blizu naju je stopil na govorniški oder mož v preprosti delavski obleki . . . Govoril ni posebno lepo, a prišla mu je vsaka beseda tako iz srca, in zdelo se mi je, da je njegov blede, izmučeni obraz tiha prošnja, naj mu verjamemo vsako teh besed . . . Tožil je svoje in svojih tovarišev trpljenje, bedo, obup in zahteval pomoči . . .

Ozrl sem se na moža z železno krono. Široko odprte so strmele njegove oči na ta trudna lica tam okrog odra . . . a hipoma se je zganil, stopil naprej . . . Na lahko je zašumela njegova halja, in neka skrivnostna, mrzla groza je puhtela iz njenih gub in legala na vsa srca . . . Čudno trepetanje se je razstrlo okroginokrog, ko se je bližal bledemu govorniku . . . In zdaj — — — Dotaknil se je s prstom njegovih rok, in na njih so se zasvetile z motnim sijem težke, črne verige . . . In stopal je od moža do moža tam okrog, in rožljale so črne verige . . . vedno več . . . vedno več . . . Iz oči bornih trpinov pa so švigali bliski na moža z železno krono . . .

In bolj in bolj je rožljalo okovje. In videl sem same vklenjene roke . . . Šel je prav blizu mimo mene, in pogledal me je, da sem ves vztrepetal, toda odšel je dalje . . .

Na oder pa je stopil nov govornik. Zdelo se mi je, da moža z železno krono niti zapazil ni. Začel je govoriti. Strastno je grajal svojega predgovornika, očital mu, da zavaja in draži, dokazoval, da

vsi ljudje ne moremo biti enaki, da so srečni oni, ki tu trpe, ker obljubljeni jim je plačilo v onem, boljšem življenju . . .

Na ustnicah moža z železno krono se je prikazal iznova nasmeh . . . Ozrl se je okrog po svojih jetnikih, in grozno, preteče so zarožljale verige . . .

Tedaj pa je začel stopati skrivnostni mož počasi čez trg, in molče, kakor brez volje so mu sledili jetniki . . . In okovi so rožljali . . . Sijajne kočije, bleščeči jezdecji so se vrstili mimo čudne procesije, in ponosni, oholi pogledi so jo merili . . . A moža z železno krono menda niso videli oni po kočijah in na konjih in verig niso slišali . . .

Tudi jaz sem se pridružil dolgemu izprevodu in se rinil prav do vodnika . . . Ponosno, počasi je stopal, in njegovo oko je videlo vse one ohole poglede, in okrog ustnic mu je vedno igral oni nasmeh.

Zavil jo je v stranske, ozke, siromašne ulice . . . In tu zopet strašni prizori . . . Iz hiše v hišo je hodil mož z železno krono in iz vsake je pripeljal nove jetnike . . . Raztrgane, upadle može, bolne, šibke starce, medle ženske, nage otroke . . . Tu jok, tam kletev, med vsem rožljanje verig . . .

In vedno več in vedno več . . . kakor motna, gnila reka se je valilo skozi ulice . . . In umazani valovi so šumeli dalje in dalje . . . Postalo mi je tesno v prsih . . . Okuženi zrak me je dušil . . .

In tedaj je stopil naenkrat on k meni.

»Kaj hočeš tu? Zakaj hodiš za mano . . . Ti stanuješ v jasni, lepi sobi, spiš v mehki postelji, sediš ob polni mizi in si najbrže ponosen, da nisi še nikdar kradel — kaj hočeš ti tukaj?«

»Gospod — — —«

»Kaj ,gospod! Ne veš li, kako naslavljajo kralje? In jaz sem največji, najmočnejši kralj — kralj vseh kraljev!«

»Oprostite, veličanstvo, jaz sem namreč tujec v tem velikem mestu. Ste li morda njegov kralj?«

»Da, prijatelj, kralj tega mesta sem in kralj vesoljnega sveta od vzhoda do zahoda. In moje kraljestvo se utrjuje od dne do dne, in od ure do ure se množi moje vojaštvo, kakor si videl sam.«

»Tedaj pa je vašega veličanstva kraljestvo gotovo najnovejše kraljestvo, kajti na svojem potovanju sem kaj sem slišal o vseh kraljestvih sveta, le o vašem ni vedel nihče ničesar!«

»Najnovejše? Ha-ha, taki ste vi črviči! Najnovejše! Najstarejše, prijatelj, najstarejše! Začel sem vladati kmalu, ko je živel prvi človek na svetu, in vladal sem do današnjega dne. No moja moč ni bila vedno

enaka. Mnogokrat, ko sem mislil, da me ne zmore nič več, ko sem bil na vrhuncu svoje moči, ko je bilo mojih vojščakov na milijone — moral sem bežati in še skriti, moji lastni podložniki so me pregnali. Videl si pač, da zato vklepam svoje čete; toda takoj, ko si jih naberem toliko, da se jih veseli moja duša — odpadejo jim verige, in izgubljen bi bil, da se ne rešim. No, pa kaj zato! Celo dobro je, da se malo odpočijem, ker vladanje, prijatelj, to ti je težka stvar! In po počitku se poprimein svojega posla s tem večjim veseljem . . . Tudi ni predolg ta moj počitek. Danes me preženejo ljudje — pojutrnjem se že smem vrniti zopet k njim . . . Saj je pa moje kraljestvo tudi tako veliko ko svet, in če ga izgubim kosec na zahodu, ostane mi vendar še ves vzhod . . . No, veš, sedaj sem pa vendar malo v skrbeh . . . Tako sem bil le enkrat že, takrat, veš, ko je začela prvič stopati po zemskih tleh sveta noga velikega Nazarenca, pa ko mi je njegova silna beseda jemala deželo za deželo. — No, pomiril sem se kmalu . . . O ti plemeniti, ti veliki, ti božji Nazarenc! . . . Mislil sem že, da bi oni dan, ko odpadejo mojim podnikom verige, šel tja, razbil to svojo staro krono in legel k večnemu počitku . . . a čemu? . . . Zdi se mi, da imaš simpatije do mojih ljubih podložnikov . . . Pojdi, revež, pojdi . . .

»Le eno prosim še, veličanstvo — da smem vedeti ime tako silnega vladarja.«

»Moje ime je — G l a d. — Pojdi! . . .

In šel sem . . . šel . . . po srednji poti dalje . . .

Zunaj pred mestom pa sem sedel k plošnatemu kamenu in napisal te vrstice . . .

Pa je rekla . . .

Pa je rekla, pa je rekla,
da mi pojde v samostan,
ker postal sem že predrzen,
prenadležen »grobijan«.

Mislite, da sem jo prosil
in rotil: Nikar, nikar!
Kaj še! Molčal sem in drzen
bil sem kot poprej nikdar.

Ali je poznate rožo
solnčnico, rumeni kras?
Kaj bi bilo ž njo, če solncu
ne bi gledala v obraz?

Vidite, in jaz sem vedel,
česa ljubček pač ne zna? —
Da je ona — solnčna roža,
jaz pa — solnce vrh neba.

Stanko Stanič.

Predsmrtnice.

12.

Ti truplo, oj ti truplo,
 duhá li mojega si grob?
 Ti stiskaš duh in tlačiš
 ko deveter jeklen oklop!
 A če oklop je devetér,
 tu notri vlada duh stotér:
 prodrè oklop,
 odpre se grob:
 vstajenje!
 In novo spet življenje —
 vstajenje, prerojenje!

13.

Sadim, sadim si lovor,
 a rasti, vspeti neče,
 ko skrben ga vrtnar gojim,
 a nimam sreče:
 moj lovor rasti neče . . .
 Glej, poleg pelin! Kdo vsejál?
 Sam! Jaz prostòr, Bog rást je dal —
 In lističe sivózelene
 črez lovor moj bohotno žene.
 Pod listi grenkimi, moj lovor,
 ti boš zamrl;
 pač zadnjič sem se v te ozrl . . .
 Moj lovor mrtev, pelin živ,
 krog hiše raste in sred njiv;
 kaj to pomeni, dobro vém,
 ljudém pa drugim ne povém!

14.

Hité pač mimo leta,
 oblakov senca, proč leté;
 leté vrh dřevja, mimo cveta,
 sledu nikjer ne zapusté —

Nikjer? Ne! Sled tû naš korák
lep ali grd zapušča vsak! . .

Leté, hité oblaki,
a mi smo njim enaki:
njim veter je vladar,
srcé je nam krmár,
človeku gospodar.

In kot oblaku v zraki
najljubši srcu je vihar,
saj mirno ni nikdár!

»Naprej, naprej!
Dol do veseljstva mej
naprej, vselej!«

Srce mi bilo je krmár,
nikar ne véruj mu, nikdar!

Viharno to srcé
s podnebne domovine
me v jezno vrglo je morjé,
med vse plitvéine in pečine —

Gorjé!

Pač vrgel z oblakov vihar me je silen,
a glej, tu že čaka me čólnič rešilen,
le vanj!

Naj spodaj le zeva prepad mi brezdánj —
Usoda v propasti sem čoln je zanesla,
v roké okrepčane mi stisnila vesla.

Naprej, le napréj
vseléj!

Naprej neprestano veslajmo!
Vetróv in pa morja se jezi ne vdajmo!
Naprej do domačih nam méj! . .

Oblak pa nad mano, pod mano morjé —

Gorje!

Usoda!

Privedeš li me do rešilnega proda?

Borim se z valovi,
borim se z vetrovi,
vesljaj pa še eden krepák,
in rojstvene zemlje objame me tlak . . .
A sunek za mano . . . vihar silovit . . .

Moj čolnič razbit!
 Zagrinja me morski potòp,
 vetrovi zvoné za pokòp!
 A zunaj? pač jasno ko nikdar popred —
 Razbiti le čólnič oznanja moj sled . . .

15.

Oj slavče moj, oj slavče moj!
 le glasno žgòli, krepko poj,
 najboljši moj učenec,
 najdražji moj gojênek,
 ti dragi, zlati slavče moj!
 Al veš, da bil si nékdaj nem?
 Ljudem povedati li smem? . . .
 Ko ptiči drugi so bahati,
 rjavo suknjo nosil ded,
 ti nosiš, kakor ded popred . . .
 Na suknjo vedno gleda svet,
 kdo slavljen? Kdor lepó odet!
 Kje oče tvoj, kje tvoja mati?
 Obá zli deček je zaklâl —
 Ostal si sam na sveti,
 znal jesti nisi in ne peti;
 a k tebi Bog me je poslâl,
 oj slavče ti edini
 še v slávčji rodovini!
 Ti gledal si, kot bi me prosil,
 da piče, pitja bi ti nosil. ---
 Ko ti prepoln tog
 oziram se okrog;
 nikjer ni zrnja, rose ní,
 tvoj kljunček se suši, medlí —
 In suh povešáš kljun,
 nevajen vbirati še strun . . .
 Ni rose, slavče miljen moj,
 a jaz rednik bom vsmiljen tvoj!
 Ni rose! Nož! Iz srčne žile
 ti hrane boš dobil obile. —
 S krvjo te srčno bom gojil
 in pesmi svojih te učil . . . !

Ko slavček skromni poje,
svet meni, da drobí si svoje,
a on le póje
otožne pesmi moje!

16.

Cvetè, cvetè pomlád. —
Iz cvetja kdaj bo sad?
Le Bog nebeški zna,
kdaj cvetje sad nam dá . . .
Deklè, deklè ti zalo,
življenja mojega pomlád!
ti nisi me poznalo,
a v té sem zrl jaz tolikrat,
življenja mojega pomlád!
Ko črešnjev cvet ti lice belo
tedaj divòtno je cvetelo;
a ustne kakor črešnjev sad
so se živó rudele,
čaròbno se žarele!
Oj cvetla je tedaj pomlád . . .
Iz cvetja vzraste kdaj li sad?!
Očí te jasne, golobinje,
prav ko nebó po dežju sinje
ti smrtni angel je zaprl!
Rad záte bil bi jaz umrl!
Ko pol v jeseni, pol sem v zimi —
pomladnji angel, Bog te sprimi:
Zamembe neče smrt nikdar,
zdaj mrtva ti, jaz mrtva stvar.

17.

Kropiti te ne smem,
ker dobro, dobro vem,
da grenkih solz prikriti
ne mogel bi ljudem. —

Ko videl mi kdo
rosnó za té okó,
mordà, mordà še tebe
bi sódil mi krivó.

Srčnó sem ljubil te,
še mrtvo ljubim te;
a razodel se nisem
ni tebi, oj deklè.

Ljubezni vso sladkost
sem čuval ko skrivnost —
naj tiho nosim tudi
zdaj bolečin bridkost.

Ne bom te jaz kropil,
 ljudém solzé bom kril,
 na tihem pa po tebi
 do groba bom solzil!

18.

Razpenja se in vzpenja
 po hrastu mojem moj bršlján;
 prepoln je hrast zelenja,
 le bolj zelen je moj bršlján,
 v okras prediven hrastu dan!
 Pod hrastom groblja pa se dviga
 ko v ruskih stepih mal kurgán . . .
 Opleta ga bršljan, ovija,
 ko grob se venča spoštovan . . .
 Mar ti, nesmrtni moj bršlján,
 ovijaš mali moj kurgán ?!

19.

»Usahle so mu pesmi«,
 mož moder je dejal . . .
 Deset let on bedèl je,
 deset let jaz sem spal!
 Je spanje to? Nikakor spanje,
 le čudne bile to so sanje!
 Zbujèn sem spet! Pač gledal boš,
 ti modri mož, ti mladi mož,
 ko v roko sanje te doboš!
 Al »vsahli« cvet ti je kaj znan,
 ki sili za pomlád na dan ?

S. Gregorčič.

Preosnova srednjih šol na Francoskem.

Spisal Fr. Svetič.

(Konec.)

Mogočna soseda Francozom ne dasta spati. Angleži in Nemci so dosegli v 19. stoletju nepričakovanih uspehov. Angleži se drže načela, da se mora značaj in osebnost razvijati z metodičnim vežbanjem v duhu svobode; pri Nemcih pa se vzgaja mladina poprej po Likurgovih in Bonapartovih nego po Platonovih in Arnoldovih načelih. Kateri način je boljši, ali oni, ki prigovarja posamezniku riniti se v prvo vrsto, ali ta, ki mu veleva pohlevno umakniti se pred celoto? Individualizem ali kolektivizem? Ali se da sploh dokazati, da ima ta metoda brezpogojno in večno prednost nad ono ali pa ona nad to? Katere se je držati, odločajo okolnosti in starost (narodova). Narodu, ki se še ni zedinil in šele zbira svoje moči, gotovo najbolje služi vojaška vzgoja s svojo disciplino in svojim brezpogojno veljavnim pravilnikom. Narod pa, ki je že stoletja notranje in zunanje zedinjen, mora se otresti dušeče centralizacije, ako ne mara odreveneti in ohrometi. Katera vzgoja se prilega francoskemu ljudstvu? Brez dvoma individualna, ki osvobojuje družbo s tem, da osvobojuje posameznika, in osamosvojuje državo s tem, da osamosvojuje državljana. Slepa pokorščina pripravlja vojaka za poveljništvo, ne pa državljana za uživanje in pravo rabo svobode. Preosnova francoske šole bi se imela torej na vsak način izvesti v znamenju svobode. Večno nadležno strazhenje in gojenca plašeče strahovanje bi se imelo zrahljati. Učencem naj se dovoli, da se po svoje združujejo ter si sami urejajo in vodijo svoje igre. Pri le-teh bi mogla disciplina pač najpreje odnehati; tem izdatnejša bi bila potem pri učenju. Toda desetletna izkušnja, pravi Coubertin, nas je poučila, da ne kaže niti pri igrah rahljati discipline, dokler je le-ta nekak težek pritisk, o katerem se ne ve pravzaprav, odkod prihaja, katerega pa na licejih v enaki meri čutita učitelj in učenec. Povsod v našem vzgajalnem sestavu gospoduje despotizem, ne da bi se mogel najti njegov izvir. Vsak se skriva za predstojnika, najvišji na hierarhijski lestvi pa se sklicuje na neke dogme in postave, katerih se drži, kakor da prihajajo z gore Sinaja. Kako se bode mladina pripravljala za svobodno življenje, ako je v rokah nesvo-

bodnih učiteljev; in na drugi strani, kako bi bili učitelji svobodni pod odvisnim načelnikom, ki nima niti veljave niti stalnosti? In v takem položaju je licejski ravnatelj in upravitelj. Zakaj bi ravnatelj ne mogel samostojno voditi liceja, licejcev in njihovih iger? Vsaj se mu ne da prilike, da bi se izkazal, koliko premore, ako bi delal po svoji glavi in svoji vesti. Marsikateri ravnatelj je poskusil nastopiti samostojneje in položiti temelj svobodnejšim pravilom. Šolska oblast ga je očitno sicer hvalila, skrivaj pa mu metala polena pred noge in mu nagajala. Samovlada je prvi in neobhodni pogoj zdravi in trajni licejski preosnovi. V redovniških kolegijih samovlada seveda ni mogoča, ker je predstojnik poverjenik nad njim stoječe oblasti in zastopnik trdno ustanovljenega in nepremičnega nauka. Zmote in blodnje so napravile tudi iz posvetnega šolstva nekak red z lastnimi obljubami, vajami, obredi in dušno sužnostjo. Čas je, da se naposled zavedo odločnejši in razumnejši možje med učiteljstvom; čas je, da se šolniku vrne moška dostojnost, da se oprosti ponižujočega vohunstva in otročjega strahovanja. Kdo bode verjel, da ve ravnatelj manj o svojem liceju nego nadzornik, ki presoja učitelje samo po kvalifikacijah, učencev pa ne pozna niti po imenu? »Dajte liceju samoupravo, ravnatelju pa odgovornost!« — s to zahtevo sklepa Coubertin svoj članek o »njni preosnovi«. Vodilni motiv Coubertinove razprave je torej zahteva samostojnosti in svobode za srednjo šolo, ako se hoče iz nje napraviti to, kar bi imela biti: vzgojevalnica krepkih značajev. Ako se tej zahtevi ustreže, potem šele bode šola kvas v narodnem življenju, kvas, ki bode dvignil delavnost in podjetnost ter napel dušne in gmotne sile narodove. Ves sistem je korenito in bistveno premeniti; kdor govori samo o prenaredbi učnih načrtov, ta ne razume smotra licejske vzgoje. —

Tudi mi nismo več zadovoljni s svojo zastarelo gimnazijo in čutimo potrebo umestnih prememb, dasi je naša gimnazija menda nekaj boljša nego francoski licej. Ali mi vedno le pobiramo stopinje za Nemci; dokler se na Nemškem kaj ne izpremeni, nosili bomo tudi mi staro, obnošeno suktnjo. Naša gimnazija ima biti, kakor se rado naglašá, »izobraževališče«, »Bildungsanstalt«; vzgojevanja po angleškem zgledu ali v Coubertinovem zmislu, to je metodičnega razvijanja in vežbanja značajev si ne nalaga. Ali je kos svoji nalogi vsaj kot izobraževališče? Ali je vobče mladi človek po dovršeni gimnaziji na ravnem potu do resnične, vsestranske omike, kakršne je dandanes treba razumništvu, ki ima napredek naroda in domovine

v rokah? Od gimnazije se sicer ne zahteva, da bi pošiljala že dovršene omikance med svet. Vesoljna izobraženost se pridobiva šele v zrelejših letih, na visoki šoli in še več v življenju med svetom. Vendar pa se na visoki šoli marsikdo utesni v svojo stroko in pozneje v življenju omeji v svoj poklic ter ne stori ničesar več za svojo splošno omiko, ako ga življenja val baš ne zanese v bister milieu, kjer se mu odpro oči. Mož si morda potem očita, da je v mladih letih mnogo zamudil, kar bi mu bilo že takrat razbistrilo nazore in razširilo obzorje. Gimnazija bi mu bila morala pomagati in mu podati ključ do višje omike. Pri sedanji uredbi pa izpolnjuje gimnazija to svojo nalogo v nezadostni meri. Dasi učni načrt mnogo nalaga in se toži celo o preoblaganju, vendar je uspeh skromen glede tega, kar si mladi človek z gimnazije s sabo vzame v življenje, ko je dobil zrelostno izpričevalo v roke. Dolgo pot ima še do občne omike, ako jo sploh najde. Izmed slovstev modernih narodov n. pr. pozna samo eno ali kvečjemu dvoje, ako pripada »manj vrednemu« ljudstvu. Slovstvena dela drugih narodov, in sicer proizvode svetovne slave, ve samo po imenu; čital jih morda ne bode nikoli. V zgodovini pozna od starega veka naprej skoraj samo nemško in avstrijsko, o drugih ljudstvih ve zgolj nekaj suhih podatkov. Najnovejša zgodovina se je svoje dni izpraševala, ako je šlo proti koncu šolskega leta trdo za čas. In vendar je novejša zgodovina bolj poučljiva za razumevanje in presojanje današnjih razmer in za učenca tudi bolj zanimiva nego n. pr. samnitske vojske ali pa posestni boji med Karlom V. in Francem I. Tolstoj celo meni, da bi se dala zgodovina nekako »nazaj« ali »narobe« učiti, in da bi se imelo začeti z najnovejšimi dogodki; dasi se ta misel morda zavrača kot čudaška, vendar ima nekaj jedra v sebi. Obžalovati je, da se kulturna zgodovina in narodopisje obdelujeta tako površno. Iz ustavoznanstva in upravoroznanstva in sploh o javnih napravah se izve na gimnaziji prav malo, ne dosti več nego v ljudski šoli, iz narodnega gospodarstva pa prav ničesar. Želeti bi bilo, da bi se zraven pesništva tudi o drugih umetnostih učencu kaj več povedalo na gimnaziji, govori pa se o njih samo mimogrede, in odmenjeni so jim le skromni dodatki v učnih knjigah. Berilo v starih jezikih je deloma suhoparno in dolgočasno; lahko bi bilo bolje izbrano, da bi podajalo živejše slike iz starodavnosti, iz grškega in rimskega javnega in zasebnega življenja, o katerem dobiva učenec iz svojih »epitom« dosedaj precej medle pojme. Včasih se kaka tvarina čita samo v ta namen, da se učenec uri v slovnici. To je vendar zloraba staroklasičnega berila!

Ako bi se hotelo ustreči navedenim in drugim izobraževalnim potrebam, moral bi se učni načrt seveda tako razumno prenarediti, da bi ne bilo treba pomnožiti šolskih ur, in da bi se ne preoblagali ni učenci ni učitelji. In to bi se dalo pač doseči, mislim, ako bi vzeli pametni možje stvar v roke. Razume se, da bi se iz eventualno uvedenih novih predmetov ne smelo zahtevati preveč, vendar pa toliko, da bi mladenič po dovršeni gimnaziji ne taval po temi, ampak jasno vedel, česa mu je treba, ako hoče pridobiti širši pregled človeških razmer. Ako bi se že gimnazijski mladini odpiral pogled v svet, sem preverjen, da bi se marsikje kmalu prerodila zastala družba, in da bi na odličnih mestih ne bilo več toliko mož, ktere je pri natančnem motrenju težko imenovati omikane, čeprav so častno dovršili vse šole. Pač bi bilo potem tudi občevanje v družbi prijetnejše in bi ne bilo toliko zabavljanja, prepiranja in žaljenja, provzročenega s tem, da so si pasamezniki vsled nezadostne izobrazbe drug drugemu zoprni in vsled ozkega obzorja navzkriž. In manj bi bilo tistih učenih filistrov, ki sicer marljivo obdelujejo svojo »stroko« v šoli, v uradu in doma, potem pa se ne zanimajo za nič drugega več, ne za slovstvo, ne za gledališče, ne za glasbo, ne za upodabljačo umetnost, ne za politiko, ne za potovanje, da, niti za vedo vobče! Mož se mora seveda najpreje brigati za svoj poklic in svojo rodbino, in to mu daje dovolj opravka in skrbi. Vendar si menda lahko vsak prihrani nekaj časa za to, kar je njemu samemu v blažje razvedrilo in kar mu lepša življenje, hkratu pa mu daje tudi sposobnost in priliko, da kaj stori za bližnjega, za narod in za dom. Nam Slovencem bi bilo še posebno želeti več resnično izobraženega razumništva, katero bi umelo in hotelo povzdigniti narodov duševni in gmotni niveau. Naša huda narodna beda bi se pač zmanjšala, narod bi se prebudil iz svoje zaspanosti, ako bi imeli več delavcev na polju narodnega napredka in vsestransko izobraženih zastopnikov in voditeljev, kakršnih imajo druga ljudstva v obilnosti.

II.

Ko smo se seznanili s Coubertinovimi nazori o preosnovi licejev, nam je baš dobrodošel v poznejši številki istega časopisa drug članek, ki v splošnih potezah kratko poroča o načrtih francoskega naučnega ministra in o predlogih višjega šolskega sveta, sestavljenih na podlagi zborničnih poizvedb glede nameravanih preuredb v francoskem srednjem šolstvu.

Ministromi načrti začenjajo s predlogom, da bi se imenovala posebna komisija, ki bi imela z ozirom na zdravstvene zahteve izboljšati upravo na licejih in življenje gojencev na teh zavodih. Ker je pričakovati, da se bode od zdravniške strani preveč tožilo o preoblaganju učencev, bodo v komisiji imeli besedo tudi profesorji, da bodo vzdržali potrebno ravnotežje. V denarnem vprašanju pritrjuje minister načelniku zbornične komisije, kateri želi, da bi država bolj in bolj prevzemala gmotne skrbi za srednje šole in ne mirovala poprej, dokler pouk ne bode brezplačen. Minister predlaga, da bi smel predstojnik vsakega zavoda v gotovih mejah in z ozirom na posebne razmere zniževati šolnino. Življenje v notranjih šolah ima se kolikor moči približevati rodbinskemu življenju. Razvijanje telesnih moči bi se imelo negovati v isti meri kakor vzgoja dušnih sil po atenskem zgledu. Z borjenjem in jahanjem bi si imela mladina krepiti živce in mišice. Da bi imenitnejši zavodi v velikih mestih ne bili prenapolnjeni, ustanoviti bi bilo po celi deželi več manjših licejev, in razredi bi se imeli podvojiti v onih, kjer bi bilo preveč učencev.

Licejske ravnatelje — upravitelje bi bilo treba povzdigniti v njihovi veljavi in glede gmotnega položaja. Zahtevalo se bode od njih, da si pridobe naslov »agrégé« (pomožni ali izredni profesor na akademiji) in da se izkažejo z odličnim službovanjem kot profesorji. Ravnatelj bi imel oblast ne le v pisarni, ampak tudi v učilnicah in na igrišču, določeval bi sam notranja pravila in imenoval nekatere uslužbence. Dalje bi bilo skrbeti pri ravnateljih in sploh pri učiteljih za večjo stalnost na njihovih mestih; premestitve med šolskim letom bi se imele opustiti. — Zastran nadzorništva predlaga minister, da bi se imenovali še najmanj štirje novi nadzorniki, in da bi se vsakemu odmerilo osemdeset dni nadzorovalne službe. Vsak zavod bi moral biti pregledan vsaj enkrat na leto glede učencev, glede uredbe razredov in pouka, dalje glede notranje uprave licejev in kolegijev; čas nadzorovanja ne bi smel biti naprej znan. Razen tega bi imela biti še stalna nadzorstva v vsaki pokrajini posebej za vse tri vrste srednješolskega pouka (klasičnega, modernega in matematičnega).

Glede pripravljanja za učiteljski stan in pridobitve učiteljske sposobnosti za licej pravi minister, da se ima najpreje zahtevati vzgojevalcev, in da bi profesorji imeli biti izprašani tudi iz zdravoznanstva in vzgojeslovja. Učiteljeva prva dolžnost bodi, razvijati pri gojencu dušne in npravne kreposti, vcepljati mu čut za pravico in svobodo, buditi mu samozavest, močatost in voljo, sploh

pripravljati ga za dobrega državljana, zdravega in poštenega moža in rodoljuba. Več se je ozirati na kakovost nego na kolikost učenčevega znanja, bolj negovati je razum nego spomin. Razlaganje tekstov, čitanje, pripovedovanje, kratki pogovori o snoveh učnih predmetov bi imeli učenca navajati k samostojnemu premišljevanju in razsojevanju brez pomoči šolske knjige.

Drugi del ministrovih predlogov se nanaša na preosnovo licejskih učnih načrtov in bakalaureata (nekakega zrelostnega izpita po dovršenem liceju na visoki šoli). Minister želi najpreje večje priprostosti v učnih načrtih in da bi se le-ti bolj prilagali zunanjim in notranjim posebnostim ter bodočemu poklicu gojenčevega in da bi se ozirali na potrebe posameznih pokrajin. V klasičnih jezikih je poučevati vedno le s pogledom na splošno omiko; ogibati se je prevelike učenosti, ki se na srednje šole včasih zanaša z visokih šol. Minister je zagovornik humanizma in se zavzema za grščino topleje nego zbornična komisija ter priporoča celo pomnoženje grških ur v gornjih razredih. Ker se tudi najboljši pouk ne more obnesti pri učencu, ako mu mrzi, ali pa ako presega njegove sposobnosti, zahteva minister, da bi se pametno izbiralo pri sprejemnih ali prehodnih izpitih (examens de passage). Učni načrti v spodnjih oddelkih bi imeli biti tako sestavljeni, da bi učenec ne bil vezan na prvotno razvrstitev, ampak da bi mogel z ozirom na svoje sposobnosti in nesposobnosti, katere bi potrdili učitelji, prestopiti iz ene skupine v drugo, ne da bi izgubil dobrote popreje dobljenega znanja. V tem zmislu predlaga tudi poizvedovalna komisija, da bi se ustanovili popolnilni tečaji za grščino in latinščino, kateri bi učencem moderne skupine odprli pristop k višjemu pouku v klasičnih jezikih. Poučevanje v živih jezikih pa bi si ne imelo staviti za smoter literarne omike in bi ne smelo kot novi humanizem tekmovali s starim, ampak ustrezati bi moralo samo gospodarskim potrebam domovine in pripravljati za trgovske, obrtne, zemljedelske in naselbinske poklice. Končni uspeh modernega pouka se mora pokazati v tem, da je dobil učenec dotični jezik popolnoma v svojo oblast; drugače bi bilo jasno, da se učenje ni posrečilo. Zastran bakalaureata priporoča minister nekaj preuredb v ta namen, da bi bil izid pri izpitih kolikor moči malo odvisen od sreče ali, kakor pravijo Francozje, da bi ne odločevala »aléa« (kocka). Minister želi, da bi se pri teh izpitih bolj izkušal razum nego spomin in doslovno znanje; da bi v izpraševalnem zboru sedeli tudi srednješolski profesorji; da bi se dajale naloge iz tekstov, ki niso predpisani v učnem načrtu, da bi se pri

izpitih, kolikor se da, doseglo enako merilo, in da bi se v ta namen ustanovilo splošno nadzorovanje po vseh akademijah.

Stalni odbor višjega šolskega sveta odgovarja na ministrove načrte s štirimi predlogi, in sicer: glede razsodniškega opravila pri izpitih bakalaureatskih; glede učnega načrta za klasični pouk in predpisov za klasični bakalaureat; glede poučevanja v modernih jezikih in pravil za moderni bakalaureat; in naposled še glede nekaterih poprav v učnem redu za stare in za žive jezike. — Bakalaureat je prestal mnogo ostrih obsodb in ostal je pri življenju vkljub ljutim napadom. Kdor na vse strani premisli, bode priznal, da njegov pomen v šolskem in družabnem pogledu vendar presega neprilike; večina učiteljev zatrjuje, da bi pri učencih brez te izpodbude težko dosegli potrebno marljivost. Z ozirom na dotične ministrove načrte predlaga tedaj višji šolski svet, da bi se v izpraševalni zbor k bakalaureatskim izpitiom pošiljali tudi srednješolski profesorji, ker le-ti bolje poznajo poprečno vednost licejcev in ne bodo stavili prenatučnih strokovnjaških vprašanj, vendar pa se bodo kot »agrégés« in doktorji natančno potegovali za vedo samo na sebi. Izpraševali bi samo iz svojih predmetov kakor visokošolski profesorji, ki bodo komisijam predsedovali kot pooblaščeni zastopniki gole vede in kot stražniki pri vhodu, kateri se odpira mladini z bakalaureatom. Nepristranost takih mešanih komisij bode s tem zagotovljena, da srednješolski člani ne bodo izpraševali svojih lastnih učencev. Zavrnitve kandidatov bode sklepala cela komisija, ne posamezen izpraševalec. Nalog in vprašanj, ki zahtevajo podrobno znanje v učnem načrtu predpisanih tekstov, se ne bode smelo dajati. Kandidat bode moral n. pr. znati razpravljati o pripovedni pesmi, narodni ali umetni, sploh, o krasotah ilijadnih ali eneidnih vobče, ne pa o podrobnostih in posameznih epizodah, kakor je n. pr. »hoja v spodnji svet« v obeh pesmih, ali pa, kako sta se zopet spoznala Odisej in Ponelepa, kako je Enej zapustil Didono i. t. d. Da bi se dosegla enaka mera pri vseh bakalaureatskih izpitih, imel bi minister pravico, določiti iste naloge za več akademij ali pa tudi za vse akademije skupaj. Višji šolski svet priporoča dalje, da bi dajali v gornjih razredih na prosto izbiranje grščino, žive jezike in začetne znanosti za matematiko; po dovršenem tretjem razredu bi se odločil učenec za eno teh treh skupin, za katero bi imel največ zmožnosti in veselja; v dotedanjih skupnih predmetih pa bi seveda nadaljeval. Poučevanje v živih jezikih bi imelo biti tako urejeno, da bi se dalo, ako treba, združiti s poučevanjem v starih jezikih. Moderni pouk bi bil razde-

ljen v dva tečaja; prvi bi obsegal štiri leta in bi imel obče izobraževalen in zajedno praktičen smoter; učni načrt bi se ravnal po krajevnih potrebah in posebnostih dotičnega zavoda; drugi tečaj pa bi bil dveleten in bi se ustanovil le v glavnih zavodih in z ozirom na dokazane potrebe, učna snov bi se odmerila glede na porabo pri obrtih in krajevnih službah in pri tem bi se vpoštevali podatki pokrajinskih, občinskih in trgovskih zbornic, upravnih uradov i. dr. Medsebojna pristopnost (perméabilité) učnih skupin bi bila tako ustanovljena, da bi smeli prvič učenci drugega tečaja modernega tudi slediti pripravljalnemu pouku za matematiko, in drugič da bi učenci, kateri so dovršili moderni razred, ki je enakoveljaven z »retoriko«, imeli tudi pristop v »filozofijo«.

Stalni odbor šolskega sveta opominja naposled vobče, da imajo biti preuredbe in poprave zasnovane v duhu večje priprostosti in novodobnega napredka. Predebele in prenatane grške in latinske slovnice, katere je grajal že stari Fénelon, naj bi se umaknile krajšim in jasnejšim, katere bi obsegale večinoma zgolj pregibalne zglede (paradigmata) in samo najpotrebnejša pravila. Okrajšati bi bilo dalje jezikovo in slovstveno zgodovino, tudi zgodovino v ožjem pomenu. Dosedanji modroslovski pouk naj bi se še bolj omejil, zato pa bi se imel več ozirati na potrebe današnjega časa in negovati osobito praktično moralo; posebno naj bi še deloval proti alkoholizmu in na podlagi politične ekonomije in naravoslovja svaril pred fizičnimi, moralnimi in socialnimi nevarnostmi pijančevanja.

Kakor je spoznati iz teh kratkih, suhih črtic o nameravanih preuredbah na francoskih licejih in kolegijih, naučili so se Francozje v šolskih stvareh marsičesa od svojih sosedov in tekmecev in si hočejo v prid obrniti tuje izkušnje. Sicer je pa tudi nekaj izvirnih osnov, s katerimi mislijo Francozje prvi poskusiti srečo. Ako se jim obneso, potem bode vrsta na sosedih, da posnemajo.

Marta.

Spisal E. Gangl.

Nad kostanji ljubljanske »Zvezde« so plavali prvi pomladni dihi, topli in mehki kot božajoče roke nedoletnega dekleta. Zlati in gorki solnčni žarki so padali na zemljo bogato in razkošno, in po golih vejah kostanjev so se pobesili popki, ki so se napenjali bolj in bolj ter se kar čez noč umaknili svežim, svetlozelenim lističem, ki so rasli kar vidoma ter se razgrinjali v krasno nakitje.

Bili so lepi ti stari kostanji v novi, zeleni opravi.

Potlej pa se je jelo razvijati cvetje, in iz tistih dolgih, grozdastih cvetov se je širil prijeten, blažilen vonj. Vse ozračje je bilo prepojeno ž njim, da se mi je zdelo, kakor da bi se dvigalo od zemlje k nebu dišeče kadilo.

In bili so v resnici krasni ti stari kostanji v zeleni opravi in v mladih cvetovih!

Hodil sem po »Zvezdi« ob kraju, da mi je gredo solnce hladno kri. Kmalu sem začutil, kako mi je jela hitreje pluti po žilah. Nekaka dobrodejna toplota mi je šinila v vse ude, in zdelo se mi je, da se je ukradel vroč zrak pomladnega solnca globoko vame. Zatrepetala mi je duša ob tej toploti in se odprla prihajajoči pomladi!

In hodil sem po »Zvezdi« ob kraju tja proti nunskeemu samostanu, kjer molijo prostovoljne in neprostovoljne jetnice ter si služijo nebesa, in od nunskega samostana sem krenil zopet nizdol.

Bilo je med 11. in 12. uro dopoldne.

Po sredi »Zvezde« iz Šelenburgovih ulic je prišla mlada dama. Poznalo se ji je, da je tujka. Imela je sivo, preprosto obleko, obraz pa ji je zakrival bel, črnopikast pajčolan. Preko prsi ji je visela temnozeleno torbica. V desnici je nosila dežnik. Postala je skoro vsakih pet korakov in se ozirala naokrog. »Zvezda« je bila malone prazna. Po klopeh okolo Radeckega so sedeli stari penzionisti. Po ostalih klopeh so sedele pestunje z dojenčci v naročajih, ob njih pa so skakali in točili obroče nagajivi otroci. Pod kostanji nasproti nemški kazini je sedelo nekaj častnikov. Pušili so cigarete in zdehali od dolgega časa.

Vzlic krasnemu mlademu poldnevu, prepojenemu z vsem čarom cvetoče pomladi, je vladal vsepovsod med kostanji težak, moreč dolgčas.

Dospel sem na spodnji konec »Zvezde«, se naslonil na kandelaber in si zapalil cigareto. Moje oči so splavale do tujke, ki mi je prihajala vedno bliže. Zdela se mi je interesantna, in kar nehote sem se vprašal: »Bog ve, kdo je, odkod je in kam gre?«

In tedaj je prišla prav do mene. In skozi pajčolan sem videl dvoje blestečih, modrih oči in lepo, z rahlo rdečico nadahnjeno lice. V tistem trenutku, ko sem jo ogledal, je hotela predejeti dežnik iz desnice v levico, ali dežnik ji je padel na tla, da se je dvignil izpod njega tenak, siv prašek — finejši od dima moje cigarete. Hipoma se je sklonila k tlom, da bi poprala dežnik, a vendar sem bil jaz hitrejši. Pobral sem ga, se odkril in ji z vso nerodno svojo vljudnostjo dejal: »Prosim, gospodična.«

Vzela je dežnik, komaj viden smehljaj ji je zaigral okrog ustnic, in dejala mi je: »Ich danke schön!«

A tako!

Potem pa je stopila korak naprej, a zopet se je ustavila in mi rekla seveda tudi nemški: »Prosim, oprostite! Ali grem prav tod na državni kolodvor?«

»Ne, gospodična! Ravno na obratno stran greste.«

»Torej moram tod nazaj.« In pokazala je z dežnikom tja, odkoder je prišla.

»Da, tod nazaj!«

»Ah, to je križ, če je človek tujec!«

A jaz sem bil vse svoje žive dni neokreten v ženski družbi. Zatorej sem odgovoril: »Da, to je velik križ!«

In zasmejala se je ravno tako kakor malo prej. Meni pa je bil ta njen smeh tako všeč, da bi ga še rad slišal — ne, bolj videl nego slišal. In odkril sem se ter ji dejal: »Če dovolite, gospica, vam pokažem pot na državni kolodvor.«

»Prosim!«

In šla sva po »Zvezdi« gori . . .

Prvo je bilo, da sem se ji predstavil. Tujka mi je rekla, da ji je ime Marta in da se piše F., da prihaja iz Pulja in da se pelje v Kamnik, kjer ima omoženo znanko.

Ko sva prišla do kazine in pogledala častnike, je dejala: »Ah, tudi moj papa je bil častnik, a ne tak, kot so ti tukaj. Služil je pri mornarici. Bil je kapitan, pa je umrl. Davno je že, kar je umrl, in škoda je, da je umrl. Imel me je tako rad, in nihče več me nima tako rad.«

Lice se ji je zresnilo, in nekaj vlažnega ji je zaplulo oči. Pajčolan pa ji je začel nagajati. Zakročila je ustnice kot v poljub ter

si ž njimi popravila pajčolan. Videl sem prav dobro, kako so se dotaknile njene ustnice nagajive tkanine, in povem vam, da bi bil v tistem hipu rad Martin pajčolan!

Človeku je težko govoriti ob takih prilikah. Tudi jaz nisem vedel, kaj ji naj rečem. Dejal sem torej: »Tako dolgo vendar ne more biti od takrat, kar vam je umrl dobri papa. Saj ste še tako mladi.«

»Res je! Osemnajst let mi je, a takrat sem bila stara štiri leta. Pa se vendar tako dobro spominjam svojega papata. Imel je polno, plavo brado in dobre, mile oči. Kadar je bil doma, me je nosil v naročju in se mi laskal: Ti si moj srček, Marta! — Ah, kakor bi mi zdajle govoril, tako ga čujem! Potlej se je pa prehladil in je umrl . . .«

Zavila sva proti Lattermanovemu drevoredu.

»Ah, to je tisti drevored, koder bi morala iti,« je vzkliknila Marta. »A zgrešila sem pot. Sama sročča, da sem vas našla. Ah, kako lepo je tukaj!« Pajčolan si je zgrnila z obraza, da sem ji gledal naravnost v cvetoče lice. Globoko je vzdihnila in dejala še enkrat: »Ah, kako lepo je tukaj!«

In bilo je v resnici lepo tamkaj med kostanji! Vzduh je bil čist, nebo je bilo jasno, in solnce je svetilo na zemljo. A tam na desni strani so kipele pod sinje nebo veličastne Kamniške planine, iskreče se v srebrnem snegu, kopajoče se v morju solnčne svetlobe. V zvonikih ljubljanskih cerkvâ je bila ura poldne, in kmalu so zadoneli zvonovi. Jasno je odmeval njih glas po svežem zraku.

»Pa se morate takoj sedaj odpeljati v Kamnik, gospica?« sem jo vprašal.

»Ne, ni treba. Kadar pridem, bo dobro. Ivanki sploh nisem pisala, kdaj se pripeljem. Rada bi jo presenetila.«

»Potem pa lahko počakate večernega vlaka. Saj se je v hladu prijetnejše voziti.«

»Dobro! Pa počakam večernega vlaka.« Ali precej se je nečesa domislila: »Ali kaj naj počnem ves popoldan sama tu v Ljubljani?«

In odgovoril sem ji: »Danes popoldne nimam kar nič posla, in če vam nisem nadležen . . .«

»Hvala lepa! Rada sprejemam vašo ponudbo. Toda obedovati bi morala. Nisem sicer lačna, pa mi je rekla mama, da se mora človek na poti tudi posiliti, da ne omaga.«

»Pa greva kar semkaj!« In obrnil sem se proti »Narodnemu domu«.

»Ali greste tudi z menoj?« me je vprašala.

»Gotovo, gospica! Danes sem v vaši službi.«

Sedla sva v zadnjo sobo v zadnji kot. Bilo je tam mirno in tiho, in skozi okna, zastrta z rumenkastimi zavesami, je prihajal k najini mizi prijeten somrak.

Obed je bil preprost, a šel je nama v slast. Gospica Marta je pila pivo, a jaz vino, zato so mi žarela lica. Samo zato!

»Ali dovolite, da si prižgem cigareto?«

»Seveda! Saj sama tudi včasih kadim. Pa danes bi tudi. Prosim, dajte mi cigareto!«

In kadila sva . . . Dim se je dvigal k stropu in se čudno krožil in sukaj med solnčnimi žarki, ki so prihajali v sobo skozi odprtino med zavesama, da se je zdelo, da so motni in zakajeni ti solnčni žarki. Bilo je prvokrat, da sem obedoval sam v družbi mladega dekleta. Bolj in bolj mi je prihajalo vroče. Izpil sem zopet kupico vina ne zaradi žeje, temveč zato, da bi čim prej dospel do pravega razburjenja, ko je človeku dobro in lahko pri srcu, in ko začuti v sebi nekoliko več poguma.

In kar nehote sem vzkliknil: »Ta slučaj, ta slučaj!«

»Da, ta slučaj, da sva se našla!« je vzkliknila tudi gospica Marta. »Da bi bilo le več takih slučajev!« Zadnje besede je izgovorila tiho, komaj slišno. A komaj jih je izgovorila, že je udarila v zvonek smeh in pristavila: »Ah, Marta je še v resnici otrok!«

»Lep otrok!« se je glasil moj poklon.

»Kaj vem! A zapuščen otrok — to je gotovo! Glejte, sama moram po svetu, po neznanem svetu. Moja sestra se moži doma, a mene so poslali stran! Pa dobro vem, zakaj. Doma imam lepega, velikega psa, ki je obrastel z dolgo, gladko in svetlo dlako. Moj ljubljenec je ta moj veliki pes! Ah, ko bi ga videli, kako mi je dober! Kadar ga pokličem: »Ta, ta, ta!« — pa pridirja k meni in se mi dobrika in laska in laska! Ah, ta moj lepi, lepi pes! In sedaj, ko se sestra moži in pojde z doma, pa mi hoče vzeti mojega psa! In zato so me poslali v Kamnik, da ne bom mogla jokati za njim. Pa bom potem, ko se vrnem domov!«

»Ljudje so neusmiljeni, gospica Marta!« sem dejal, da jo potolažim s to frazo.

»Pa še jako so neusmiljeni! To vem, to jaz prav dobro vem! . . . Kako je vendar to, da sem proti vam tako lahko odkritosrčna? . . . Zasmel sem se, saj so mi dobro dele te njene besede.

»Res, tako odkritosrčna sem lahko proti vam!«

»To je jako častno zame, gospica! Bodite torej odkritosrčni!«

»Še nikoli nisem govorila o tem. Še nikoli! Zatorej mi je tako težko! Ali to je res: ljudje so neusmiljeni!«

»Tako govori tisti, kdor je že mnogo izkusil v življenju, gospica Marta! A vi ste še mladi, tako mladi, in široki svet leži pred vami odprt.«

»Zaprto!« je popravila naglo.

»Odperto, sem dejal, gospica,«

»Da, ali v resnici je zaprto! zaprto, zaprto . . .« In nervozno se je igrala s prtom in drgetala z nožico, da se je zatresla miza in zažvenketal kozarec ob steklenici. »Oprostite mi, prosim, to razburjenost, saj je samo hipna, in kmalu bo zopet dobro! Kmalu, prav kmalu!« Z desnico si je pogladila čelo. »Pa to mi ne gre iz spomina! Pregloboko je zapisano v njem, pregloboko, neizbrisno!«

Potem me je vprašala: »Ali ste bili že v Pulju?«

»Žal, nisem še bil. A čul sem, da je tamkaj lepo.«

»Bilo je lepo tudi zame, dokler je živel moj papa. Ali po njegovi smrti nisem užila niti enega veselega trenutka!«

»Saj vam je vendar ostala mama!«

»Mama? . . . Če je to moja mama!« Izgovorila je te besede z nekakim čudnim poudarkom, kakor če pove kdo kaj važnega in neprijetnega. »Glejte, še nikdar nisem mislila na to, ali danes po poti med dolgotrajno vožnjo se mi je kar samo zbudilo to vprašanje. Mlada sem in neizkušena, zatorej ne vem, ali je pravična moja sodba. Pa zdi se mi, da bi mati, prava mati ne pustila svoje hčere same po svetu. Ali to še ni nič! Morda me pozna bolj, nego se poznam sama. In to je prav lahko mogoče. Saj me je spoznavala že takrat, ko se nisem sama še nič zavedala, že takrat, ko sem imela še papata in njegovo ljubezen. A s papatom mi je umrla tudi edina ljubezen, ki je čutila zame. Doma me ne ljubijo, doma me samo trpe!« In bele zobke si je vtisnila v spodnjo ustnico, saj ji je bilo hudo v tem trenutku. Bolečina ji je zalila dušo.

In dejal sem ji: »Pa če se motite?«

»Ali jaz dobro vem, da se ne motim, saj to čutim, to čutim! Vi ne veste, kako globoko to čutim. To čuti samo oni, ki je sam na svetu! In ko sem se vozila semkaj, sem mislila tudi to-le: Moj brat in moja sestra, ki se zdaj moži in ki mi vzame mojega lepega psa, sta oba starejša od mene, a se ne pišeta tako kakor jaz, temveč se zoveta B., tako kakor se zove moja mama. Jaz sem pa najmlajša in se zovem tako, kakor se je pisal moj papa.«

»To je čudno, to je res čudno!«

»Da! In tega ne razumem — tega ne morem razumeti. Nekaj temnega leži nad tem, nad mojo mladostjo, nekaj kot črn oblak, ki plava pod jasnim nebom. In kadar se razgovarjajo doma, takrat moram iz sobe, da so sami med seboj. In jaz grem s svojim psom venkaj, da ne čujem, kaj govore moji ljudje. A sedaj mi vzamejo še psa!«

Domislil sem se nečesa. Ali povedati ji nisem hotel. Molčal sem. Pa se mi je zopet in zopet vsiljevala ta misel. Z roko sem zamahnil pred očmi, in ušle so mi besede: »Ah, to je neumnost!«

Marta pa je naglo vprašala: »Kaj pa, kaj pa?«

»O, nič, nič! Verjemite . . .«

»Če uganete pravo, potem vam pritrdim!«

»Dobro! . . .« Zardela je kot mak in dejala v zadregi: »Mislili ste na otroka, na otroka . . . Ah, kako bi to rekla? . . .«

In zvest svoji obljubi sem dejal: »Da! . . .«

In molčala sva nekaj hipov. Z ruto, ki je lepo zavonjala po vijolicah, si je brisala Marta solzne oči. Ojunačil sem se ter ji potegnili roke z oči. Ni se branila. In njena mehka desnica je počivala v moji roki, ki mi je rahlo, komaj znatno trepetala. Gledal sem ji v objokane oči in sem ji dejal: »Pa to ni vaša krivda.«

»A jaz trpim zaradi tega! Nekaj kot prekletstvo počiva nad menoj! . . . Da, nekaj takega! . . . Sicer pa ne vem, koliko je resnice na tem. A slutim, slutim! In tudi to vem: Moj oče in mati sta se mnogokrat prepirala, hudo, ostro, da sem trepetala v strahu. Takrat je bil oče vedno razburjen in je šel z doma. A name so padali jezni pogledi iz materinih oči, in morala sem klečati v kotu . . . Tako je vse, kar je za mano, temno in mračno. Samo ena svetla podoba mi plava pred očmi: moj papa, moj dobri papa! Vidim ga popolnoma jasno, kako je živel, kako je bil vdan in kako je umrl. V črni uniformi s križci in svetinjami na prsih je ležal na odru, in bele sveče so gorele ob strani. O, kako ga dobro vidim! V sklenjenih rokah je držal črni križec, ki visi zdaj nad zgglavjem moje postelje, in oči so mu bile zaprte, da nisem več gledala njih milobe . . . Takrat še nisem vedela, kaj pomeni beseda umreti! Danes vem pa dobro! In ljudje so prihajali in so prinašali vence ter jih pokladali ob odru. In nekaj me je gnalo na vrt, kjer so cvetele rože in lilije. In natrgala sem obojih in jih nesla k očetu in mu jih nasipala k znožju in mu dejala: Glej, papa, to ti daruje tvoja Marta! — Ta podoba mi je pred očmi noč in dan, dan in noč . . . In še dalje! . . .«

Tudi vem, kako so ga položili v črno rakev in odpeljali na pokopališče. In jaz šem šla zadaj za rakvijo v črnem krilu in z objokanimi očmi. Jokala sém zato, ker sem videla druge, da jokajo. In takrat, ko je gruda padla na mojega papata, so ustrelili mornarji iz pušk, in takrat me je nekaj pretreslo, neka čudna, dotlej neznana bolečina, kakor da so mi šli oni streli skozi ude . . . Otrok sem bila, pa sem to čutila . . . Da, kakor da so mi šli skozi ude oni streli . . .«

In Marta se je zasmejala, in nekaj kot blaženost ji je zasijalo z lica: »Ah, o svojem papatu govorim tako neizmerno rada!«

Ura se je pomaknila daleč proti popoldnevu. Z Marto sva si zaželela svežega zraka. Šla sva torej venkaj po drevoredu na izprehod. Solnce je še vedno svetilo toplo in prijazno na lepo zemljo, ki se je bila ogrela ob njega poljubih. Dolga vrsta brezdelne gospode je šetala med kostanji. Dame so oblekle nove pomladne toalete, in pisani solnčniki so branili pot solnčnim žarkom do bledih in cvetočih lic. Izprehajalkam so dvorili mladi gospodiči z mišjo dlako pod nosom in z nepotrebniimi naočniki na njem. Zaljubljeni študentje so postajali ob straneh ali posedali po klopeh ter se željno ozirali po lepih devojkah in skrivoma kadili slabe cigarete. Prelivalo se je po zraku šumenje in šepetanje, smehljanje in kramljanje, vik otrok in rožljanje sabelj, šuštenje svilnatih kril in škrtanje novih rumenih črevljev — bilo je kakor v mravljišču . . . Vztrepetavali so mladi listki starih kostanjev v tihi, ponižni sapici, ki je prihajala od juga. Po vejah so požvrgavali ptiči, in tuintam se je zibal po zraku pester metulj . . . Nad vsem tem živahnim življenjem pa se je bočila kupola sinjega neba, čista in svetla kakor bi bila izklesana iz kristalnega, svetlomodrega stekla, a visoko pod njo je plaval prelep, vabljiv popoldan, ki je že začel bledeti na obzorju, da se skoraj umakne hladnemu večernemu mraku . . .

Z Marto sva hodila počasi in molče. Zdajpazdaj sem jo pogledal, ali njene oči so se pobesile, in otožnost je ji legla na lice. Srečal sem tri, štiri znance, ki so se radovedno ozirali za menojo in Marto.

In izpregovoril sem: »Danes bo tu godba, zato je toliko ljudi. Ali hočete, gospica,, da počakava?«

»Ah, danes mi ni do godbe. Danes mi v resnici ni do godbe!«

»Potem pa pojdiva tja poleg gradu in dalje v gozd, v gozd, ki je tako lep. V gozdu je toliko poezije!«

»Pojdiva, da, pojdiva izmed ljudi!«

In šla sva poleg tivolskega gradu in dalje v gozd, ki se je takisto zbujal v novo življenje. Bilo je nekako vlažno v njem, vendar tako prijetno kot v prostorni hiši, ki nas sprejme z vso gostoljubnostjo. Šumenje reke ljudi, ki se je pretakala po drevoredu, je čimbolj umiralo za nama, in kmalu je naju objel slovesen mir. Zadihala je tudi Marta svobodneje, in njeno srce je prešinil zopet izraz pokoja in mladosti.

In zopet je vzkliknila: »Moj Bog, kako je tu lepo! Da, kako sem vam hvaležna, da sem ostala tukaj. Srce mi je lažje, mnogo lažje . . . A še bi vam rada nekaj povedala.«

»Govorite, gospica! Tako rad vaš poslušam.«

»Ne, ne, ne! Naj to sama vem, sama, čisto sama!«

A vedel sem, da ne more ženska molčati, zato rej sem bil prepričan, da ne bo molčala tudi Marta.

»Torej ne!« sem dejal mehaniški.

Marta se je ustavila in mi pogledala naravnost v oči: »A zaradi tega niste užaljeni! Da, to bi ne bilo lepo, da vas užalim.«

»Bodite brez skrbi, gospica Marta! Nisem užaljen, povem vam odkritosrčno, da nisem!«

»To je dobro! To je lepo!«

In stopala sva dalje po stezi, počasi, korakoma . . .

Zadoneli so nama na sluh prvi glasovi vojaške godbe. Kar nehote sva se za trenotek ustavila in naslušala. Godba je igrala neko koračnico. Potem sva stopila morda sto korakov naprej ter sedla na klop.

»Torej v Pulju še niste bili?« je začela Marta.

»Ne, gospica! Človek ne pride nikamor . . .«

»Poslati bi vas morali po svetu, potem bi že kam prišli,« je menila Marta s smehom.

»Rad bi, da bi bilo tako! . . .«

»Tako kakor z menoj . . .«

»No, da! Da bi me kdo kam poslal po svetu. Svet je lep, pravijo . . .«

In urno je dostavila Marta: »Svet je lep, a ljudje so grdi.« In ponovila je s poudarkom: »Ljudje so grdi!«

»Ljudje so ljudje, gospica!«

»Zlobni so in grdi! To vem!« je dejala in brskala z dežnikom pred seboj po prahu in pesku.

»Kaj hočemo? Ljudje se bolj nagiblujemo k slabemu nego k dobremu. Taki smo pač! Če vidimo koga srečnega, nas to jezi; če

vidimo koga nesrečnega, nas to veseli. Tuja sreča je naše trpljenje, in obratno. Včasih smo kot zveri, ki so zadovoljne, če vidijo svoj plen pred sabo, kako umira v lastni krvi«. Ponovil sem, ne da bi hotel v to položiti posebno važnost: »V lastni krvi . . . A kri je moč našega življenja. In ta ognjeni sok je naša moč! Pa nam jo izpijejo tisti, ki so je žejni . . . In takrat smo utrujeni in umremo, umremo, ko bi še lahko živeli in se veselili življenja. Življenja bi se lahko veselili, gospica Marta!«

»Lahko bi se ga veselili, pa se ga ne moremo!« In snela je klobuk z glave in ga položila na klop poleg sebe. In videl sem njene bujne, plave lase, razčesane po sredi in lepo nakodrane v levo in desno stran. V gostilnici ni dela klobuka z glave, šele sedaj, da ji je pihala sapa v gladko čelo. Odkril sem se tudi jaz in z roko sem potegnil po laseh. Bilo mi je vroče, in misli se mi niso hotele urediti.

Človek pa govori v takih trenutkih to, kar mu ravno pride na jezik. In govoril sem: »Lahko bi se veselili življenja, zakaj življenje je lahko lepo. Jaz sem že gledal v to lepoto kot gledam sedajle v vas. Ah, kako je lepa lepota lepega življenja! . . . Lepa lepota! . . . To se glasi čudno, pa ni, pa ni . . . Tista lepota je lepa, ki je za oko in srce . . . In gledal sem v to lepoto, z napetimi očmi, s hrepenečo dušo. Klobuk sem si potisnil na stran, in srce se mi je treslo od veselja, od veselja in razburjenja. Razburjenje tako dobro de krvi, tistemu ognjenemu soku. Kako sem bil rad razburjen! Takrat ni človek normalen — to se reče, takrat se pokaže takega, kakršen je v resnici! Da, ko se mu valovi vzdignejo v prsih, ko zamro oziri in stopi v ospredje njegova lastna priroda, zahteve njegove lastne prirode . . . Eden zahrepeni po vinu, drugi po tobaku, tretji — no, in tako dalje . . . Vsak po nečem, nekateri po nekom . . . to je delo naše krvi . . . In, glejte, nekatere razburja tuja sreča. Če gledajo srečnega človeka, jim je huje, nego da bi jih pretepal s palico . . . Imel sem sestro . . . Ta bi bila lahko srečna . . . Pa tisti, ki bi jo lahko osrečili, so se ji lagali toliko časa, da so končno povedali resnico, da so si jo namreč izbrali zato, da jo pahnejo v trpljenje — ti prokleti ljudje . . . Oprostite mi ta izraz! . . .« Zamahnil sem s palico po zraku, da je zažvižgal rezki udarec.

Ali Marta se je poredno zasmejala: »A zdaj bi najrajši topli tiste ljudi, kaj ne?«

Mignil sem z rameni in dejal: »Sedaj ni čas, da bi govoril o tem.«

V tem je začela godba igrati nov komad. Glasovi so se mi zazdeli znani. »Poslušajte, gospica Marta!«

Gospica Marta se je nagnila nekoliko naprej in na desno, odkoder so prihajali glasovi, ter je poskušala peti po melodiji, ki je donela k nama zdaj glasneje, zdaj tiše, kakor je že bila sapica, ki jo je donášala v gozd: »Tra-la-la-la — la-la-la-la-la . . .« Potem se je naglo vzravnala in dejala: »Ah, saj ne znam in ne poznam.«

»To je intermezzo iz »Ksenije«, opere našega domačega skladatelja Parme. A ker je Parma naš domači skladatelj, zatorej njegove stvari tako redko igrajo in pojo . . . A »Ksenija« je tako lepa! Pesem nesrečne ljubezni . . . Ksenijo so silili, da se omoži z možem, ki ga ni ljubila. Od njega, ki ga je ljubila, so jo ločili. Potem je pa umrla, prebodena z mečem . . .«

Marta je naglo vstala, in lice ji je pobledele. Desnico je položila na čelo, a prsi so se ji začele hitreje dvigati.

V skrbeh sem je vprašal: »Kaj vam je, gospica?«

Levico, ki jo je stisnila v pest, sem prijel z eno roko, drugo pa sem ji ovil zadaj ob pasu ter jo rahlo potisnil nazaj na klop: »Povejte, kaj vam je, gospica?«

Roka ji je s čela zdrsnila na oči, in na lice so ji prikipele solze, svetle in drobne kot jutranja rosa. Govorila je počasi, s poudarkom: »Jaz sem Ksenija, jaz sem Ksenija . . .« In jokala je naprej . . .

»Tudi mene bodo silili! . . . In to je, kar sem vam hotela povedati . . . Tako živo mi je ta dogodek pred očmi, kakor da sem ga doživela pred pol ure, pa je vendar že leto dni od takrat . . .«

Potresla je z glavo, da so se ji kodri usuli na čelo. »Pa naj vam govorim čisto mirno . . . čisto mirno! . . . Takrat je začel zahajati k nam ženin moje sestre. In ko je prišel večer in ž njim mrak in hlad, sta šla na izprehod — moja sestra in njen ženin. Ostajala sem sama doma, in družbo mi je delal moj lepi pes. Hodila sem ž njim po vrtnih stezah in gledala sem, kako umira dan in prihaja noč. Stanovali smo in stanujemo še zdaj tam ob morju v vili . . . Precej po smrti mojega papata je prišel k nam stanovat nekdo . . .«

Tu je vzdrtela Marta.

». . . Neki uradnik pri mornarici . . . Ah, moj Bog! . . . In bil je večer, lep in miren. Moja sestra in njen ženin sta šla zopet na izprehod. Ves dan mi je bilo tako težko pri srcu. Navdajala me je temna slutnja. In šla sem na vrt, in moj lepi pes je bil z menoj. Sedla sem na klop pod balkonom. Moj pes je skočil na klop, položil glavo v moje naročje, in jaz sem gladila njegovo mehko dlako, in pri vsem mi je bilo tako silno težko. Začutila sem, kako sem

sama na svetu. Vse naokrog je bilo mirno, tako mirno . . . In mesec je plaval na nebu . . . Ali vse naokrog je bilo tiho in mirno . . . samo morje, ki so ga gledale moje oči pod seboj, se je gibalo v nežnih, lahkih valovih, in mesec je svetil na zemljo. Zdelo se mi je, kakor da je zdajpazdaj izlil kdo posodo raztopljenega srebra po nežnih, lahkih morskih valovih . . .«

»Kako lepo govorite, gospica Marta!«

»Tako, kakor je bilo v resnici! Saj vam pravim, da ne pozabim nikdar tistega večera. Človek ne more nekaterih stvari nikdar pozabiti.«

»Nikdar, nikdar!«

»Začula sem nad sabo na balkonu pogovor. Spoznala sem, da govorita mama in tisti uradnik. Verjemite mi, da nisem navadno radovedna. Tudi takrat bi ne bila, ko bi ne začula svojega imena. Potem sem poslušala in čula sem vse — vse . . .«

— Da, moja hči se omoži — pravi mama.

— A z drugim — reče oni.

— Ljubi ga . . . in moja hči je . . . in kaj hočemo — govori zopet mama.

— A kaj bo zame? — vpraša uradnik.

— Hm! premišlja mama. — Vam damo Marto. —

— Dobro! — reče po kratkem molku on. — Staram se in treba mi bode postrežbe. —

— Kakor veste! — reče mama. — Marta je vaša! —

— Roko na to, gospa! —

— Evo jel —

Marta je trepetala po vsem telesu, a zdelo se mi je, da se trudi, da bi bila mirna. Potem je nadaljevala: »A zdaj pride najhujše, najgrše!«

— Dotlej — govori uradnik — so vsi stroški za Marto moji, da si jo prikupim — privarčujem. —

— Dobro! — reče mama. — Meni ni mnogo do dekleta . . . Kakor veste. —

— A meni je! Marta je lepa in mlada in zdrava, in to je zame, to je zame! —

»Kar sta govorila dalje, tega nisem več čula. Oblile so me solze, in sklonila sem se k svojemu psu, in moje solze so močile njegovo lepo dlako . . . A mislila sem, da mi počí srce . . . Pa mi ni! Toda zdi se mi, da mi je umrlo. Samo sovraštvo je ostalo v njem, globoko v njem. In s sovraštvom v srcu čakam bodočnosti . . .«

»Pa bi vaše srce ne moglo nikdar ljubiti?« sem jo vprašal.

Marta pa ni ničesar odgovorila. Z bližnjega grma je odlomila vejico, odeto z modrimi, zelenimi lističi. S to vejico se je igrala, in glava se ji je sklonila globoko na prsi. Prsi se ji dvigale in zopet padali — hitro, razburjeno, oči pa so ji bile zaplute s solzami. Tako sva sedela dolgo . . . In po gozdu se je jel širiti najprej somrak, potem mrak, in neizmerno lepo je bilo takrat v gozdu!«

In pripomnil sem: »Treba bo iti na kolodvor, gospica!«

Vstala je, si poravnala lase in pokrila klobuk.

Solnce je ravno padalo za goro, ko sva dospela na kolodvor. V secesionistiških konturah se je razvijala večerna zarja po obzorju. Dala mi je roko v slovo, in čutil sem, kako se ji je tresla. Ko je stopila v vlak, mi je rekla: »Moje srce bi lahko ljubilo . . . Prosim, dajte mi svoj naslov! Svojega vam naznanim od slučaja do slučaja. Saj ne vem, kje bom in kaj bom . . . Zdaj veste, da stoji svet pred mano zaprt . . .«

In vlak se je začel premikati, najprej počasi, potem hitreje in hitreje . . . Marta je slonela na oknu in mi mahala z belo ruto, a jaz sem ji mahal s klobukom.

* * *

Po tem dogodku je preteklo leto dni. In danes sem prejel to-le pismo:

Dragi moj znanec!

Zgodilo se je vse, kakor sem slutila. Ko sem se vrnila v Pulj, ni bilo več mojega psa. Pred eno uro smo se vrnili iz cerkve. Moj mož se mi je prikupil in privarčeval . . . A jaz ga sovražim! . . . V svoji sobici sem, kjer jemljem slovo od prijaznih sten, ki so bile priče mojim solzam in vzdihom. V sosednji sobi zvene kozarci in rožljajo krožniki. Moj mož in moja mama praznujeta srečni izid te umazane kupčije . . .

Ubili so me popolnoma. Meči bolečin so me prebodli, da je sedaj mrtva Vaša Ksenija!

O, zakaj ne slušam sedaj tiste lepe godbe, zakaj nimam Vas poleg sebe? Današnji dan je strašnejši, nego so bili vsi, ki so za mano.

Spominjajte se v molitvah nesrečne

Marte.

O Prešernovi literarni zapuščini.

Poroča L. Pintar.

Vonov« namen je prinašati zlasti aktualne članke. Ker je vprašanje o Prešernovi zapuščini kolikor toliko tudi aktualno vprašanje, katerega rešitev že čez leto dni napovedana vzdržava našo radovednost še vedno v naponu, ne bo neumestno, če v naslednjih vrsticah objavimo zanimivo pismo, ki se, četudi le indirektno, dotika tega vprašanja. To pismo čestitega veljaka Davorina Trstenjaka brez datuma in brez adrese je menda pisano (kakor bi se dalo domnevati) možu, ki je bil z Levstikom, pripravljajočim Prešernov Album v neposredni dotiki, pisano v začetku sedemdesetih let, v dobi domačega prepira, podobnega dandanašnjemu. Znamenit je sklep pisma: »Delajte **pošteno**, in mi bomo zopet prišli do složnosti — zlate besede, vredne treznega preudarka —.

Besedilo pisma pa se v celoti glasi tako-le:

»Blagi prijatelj!

Celi teden sem iskal, predno sem Tvojo knjižičko najšel. Ako g. Levstik, kateremu blagovoli moj pozdrav izročiti, hoče porabiti za Preširnov Album sledeče »date«, mu jih znaš priobčiti.

Leta 1837. je na graškem vseučilišču bil moj sošolec nekov Janez Ferjan, doma iz Bleda, in ako prav pomnim, je ta Ferjan trdil, da je bil v žlahti z Dr. Preširnom. Postal je duhovnikom, vendar prav ne vem, je li v tržaški ali poreški škofiji, in kakor sem slišal, je že mrtev. Ta mi je pravil, da je leta 1836 kot ljubljanski šestošolec za Preširna prepisaval večo epično pesem v verzem merilu Nibelunžkih pesem. Konversacija najna bila je nemška, zato je on (Ferjan) ta epos imenoval: »Die Gründung von Grossgallenberg«. Leta 1838 pa je Dr. Preširen rajnemu Stanku Vrazu v Gradec pisal pismo, katero je Vraz meni naprej bral, in iz katerega pisma sem si zapomnil te vrstice: »Črez moje nar novejše poetično večje delo je dunajska cenzura svoj »damnetur!« izrekla. Poskušal sem se v metru, kakšno rabi pesnik des letzten Ritters.« —

»Der letzte Ritter« od A. Grūna pa je pisan v nibelunžkem metru. Poslal je tudi Preširen takrat v Gradec prav bodeč satirični sonet črez Murka, ki je v onem času (bil je leta 1838 theologischer Studienadjunct) slovensko slovstvo na klin obesil. Iz onega soneta sem si zapomnil le prve 4 vrstice:

»S Cezarjem tužno kličem: Kz: ๕๕ ๕๕
Si zdaj med mojimi mi izdajavci? —
Veliki zvonec nosiš med nemškvavci —
In Tvoja roka meni rane bije?«

Mislim, da sem si dobro zapomnil začetek tega soneta. Imel sem celega prepisanega, pa sem ga zgubil.

Moje žile me zmirom martrajo! Vse se mi gabi. Za Album bom poslal do I. Junia dva historična članka. V sredo sem bil v Celji, in Kapus mi pravi, da še Pesarič in Stuhec nemata nikakšne pismene pripovedi v rokah, ka bi nebi smela biti uprav. svetnika Banke Slov. Čudovito! Kočevar ne bil doma. Delajte pošteno, in mi bodemo zopet prišli do složnosti. Z Bogom!

Tvoj stari prijatelj

Davorin Trstenjak.«

Vprašanje o Prešernovi literarni zapuščini se je doslej večinoma razmotravalo samo v tem pogledu, je li Dagarin izvršil nad njo verosodni čin (auto da fé), ali ne; eni so precej odločno dolžili dekana Dagarina literarnega herostratstva (Dun. Zv. V. 66, Ljub. Zv. II. 382 in IV. 250), drugi so nasprotno trdili, da je trditev, češ da je Dagarin sežgal Prešernovo literarno ostalino, neosnovana laž in grdo obrekovanje (Slov. XXVIII. 74, XXIX. 27). Če razmotravamo to vprašanje samo s stališča literarne zgodovine, nam ne kaže vprašanja tako priostriti, kajti če tudi dokažemo, da je literarni kres v Kranju res gorel, kaj smo dosegli s tem družega nego nekaj neplodnega gneva? — Na drugi strani je pa tudi nespametno trditi, da so pametni ljudje dokazali nemogućnost takega čina, kajti verosodni čini in požiganja knjig so zgodovinska istina, ne pa zgodovinska laž. Tudi nikakor ne kaže sklepati tako: »Dr. Prešeren zadnja leta v Ljubljani in dve leti svojega bivanja v Kranju ni skoro nič več delal na pesniškem polju. Radi tega se torej ni nič iz njegove zapuščine pogubilo, najmanj seveda njegova tragedija i. t. d. (Kat. Obz. V. 20). Ali bi se ne bilo moglo izgubiti kaj, kar je pesnik že prej ustvaril, a ne še objavil? i. t. d. Za vsako dokazovanje je treba zanesljivih prič in trdne logike. Znano je, da so pregorečnejši že večkrat z ognjem uničevali knjige in pisma, zakaj bi torej to v tem konkretnem slučaju bilo nemogoče? Iz same možnosti pa seveda tudi še ne moremo sklepati, da je faktum. Trdnega dokaza torej nimamo ni za to ni za nasprotno trditev, kajti možno je tudi, da je Prešeren sam bodisi iz svoje inicijative bodisi podkurjen od svojega izpovednika ukazal požgati svoje »inimprimibilia«, pa da je s tem vred pri površnem izbiranju ali neizbiranju tudi marsikaj dragocenega šlo v ogenj. Kaj je vse mogoče, nam domišljija more mnogovrstno izslikati, kaj je pa faktum, to je dandanes težko določiti, zato pa sine ira et studio!

Če si ponovimo izpovedila tozadevnih treh prič, tedaj vidimo, da prva priča (kovač Gogala) izpričava samo uničenje tiskanih

zoper vero bukev. Nehoté se vprašamo, katere so to? To je mogoče kvečemu na slepo domnevati. Ker se nahaja v neuničeni ostalini, ki je sedaj last g. Bamberga, s Kastelčevo roko napisan prepis iz Palingenija, utegnilo bi se sklepati, da si je bil oskrbel Prešeren morda tudi tiskanega Palingenija. Pietro Angelo Manzolli (bolj znan pod anagramatičnim pseudonymom Marcellus Palingenius) je bil napisal zoper razne cerkvene razvade in zlorabe naperjeno delo z naslovom »Zodiacus vitae i. e. de hominis vita, studio ac moribus optime instituendis libri duodecim«. Omenjeni Kastelčev izpisek je iz 5. knjige (»Leo«, verz 582—616), in »synopsis libri quinti« glasi se tako-le: *Conjugalis vitae commoda et incommoda eiusque necessitatem exponit, praecepta connubialia et de educatione liberorum amplissima tradit, inter quae, ut sibi a monachis, quos atro carbone notat, conjuges caveant monet . . .* (Primeri zadnja dva verza Prešernovega Senana.) Ta nasprotnik meništva Palingenius je »in indice librorum prohibitorum«. —

Drugi dve priči (zdravnik Pirc in trgovec Killer) izpričavata pač tudi, da je pesnikova sestra Katra zadnje dni pred njegovo smrtjo metala na ogenj spise (»šrifte«), poln jerbasa, da jih je požgala, o vsebini teh spisov pa ne vesta ničesa povedati. Killer pravi še, da je rešil samo dva zvezka drobnih pesmic, pisanih od Prešernove roke, nekaj njegovih, nekaj Vodnikovih, da so mu teh dveh zvezkov enega razstrgali štacunski pomočniki, drugega da je nekam založil. (Dun. Zv. V. 67). Pred seboj imam tak zvezek pesmi, ki je prišel iz Killerjevih rok. Razen Vodnikovih izvirnih in prevedenih se nahaja v tem zvezku tudi Veselova »Potažba« pa Jarnikove »Danica, Kres, Zvezdiše«, nekaj neznanih prevodov n. pr. iz Schillerja »Fridolin al hod k fužini«, vse drugo so pa narodne pesmi, n. pr. od podzemskih jabuk (cf. Korit. III. 120), jamranje enga zastaranega inu zarjavenega dekliča (cf. Korit. IV. 89. Postarano dekle) i. t. d., celo Knobelj je zastopan, toda o Prešernu ni v knjižici ne duha ne sluha. Knjižica tudi ni pisana s Prešernovo roko, in njena ex-libris-beležka se glasi: »Lastnik Andrej Šmole«, a vendar pisava tudi Smoletova ni. Bržčas je bil Prešeren knjižico dobil enkrat od Smoleta v ta namen, da bi mu notri zabeležene narodne pesmi ogladil in priredil, drugače si tega ne vem razlagati. — Od teh prič torej nismo veliko izvedeli o Prešernovih pesniških izdelkih, kar jih je bilo v samih rokopisih, — samo sežiganje izpričujejo.

Iz Trstenjakovega pisma se nam pa znanje o Prešernu nekoliko razširi. Iz njega razvidimo, da je bil naš pesnik razen »Krstja pri

Savice« zložil še drugo obsežno epično pesem, o kateri je pa cenzura svoj »damnetur« izrekla. Da to ne more biti ona v Jurčič-Stritarjevi izdaji na str. 236. natisnjena pesem »Od zidanja cerkve na Šmarni gori«, razvidno je iz določne trditve, da je bila ta epična pesem zložena v nibelunških strofah, in pa iz izrazov: »veče delo, večja epična pesem«. Ohranjena pesem utegne biti kvečjemu fragment ali pripravljalen načrtek za ono večjo izgubljeno pesem. — Oziraje se na primerno opombo, ki jo je izrekel dr. M. Šrepel (Preš. Alb. str. 820), češ da je Prešeren iskal svojim baladam in romancam gradiva v narodni slovenski poeziji ali prošlosti, recimo, da se naslanja ona druga Prešernova pesem o Šmarni gori »Vi, ki hodite na sveto Šmarno goro, blagor vam!« i. t. d. na sledečo narodno pesem:

Gor na sveti Šmarni gori	V eni roki jim prinese
Je en velik božji pot,	Patanošter roženkranc,
Velik' folka gori pride,	V drugi roki pa prinese
Dve manj k' štirideset fará.	Jezusa, nebeški šac.
Kera fara gori pride,	S Šmarne gore dol odhaja
Marija ji gre naprot,	Dve manj k' štirideset fara,
Z vel'cga 'ltarja doli stopi	V vel'k' oltar Marija stopi
Ino jim svet žegen dá.	Ino jim svet žegen dá.

Tamkaj zunaj Gorske cerkve
 Marija v tronu kleči,
 Dol po Šmarni gori gleda.
 Romarjem odpust'k deli. —

Kar je pa narodni pesnik (kak romarski vodja?) v svoji pesmi milostih in odpustkih, ki jih Marija s Šmarne gore svojim romarjem deli, povedal dokaj primitivno, to je razumel pesnik umetni zaviti v mično bajko o plašnih procesijah duhov, ki hodijo na goro v noči od »vseh svetnikov« na »verne duše«. — To je seveda kombinacija. Enako bi pa mogli tudi sumnjati, da se je naslanjala morda ona večja izgubljena epična pesem o ustanovitvi Šmarne gore na Valvazorjevo povest o krojaškem pomagaču in njegovem zakladu (XI, 160), katero je bilo treba seveda šele pesniško prestrojiti, jo primerno razširiti in opremiti, skratka umetniško prikrojiti. Tudi to je kombinacija. —

Da je pa Prešeren baš o Šmarni gori toliko pesnil, utegne tudi imeti svoje naravne razloge. Sigurno je bila Šmarna gora že tedaj Ljubljčanom, kakor je še dandanes, priljubljeno izletišče, in tudi naš pesnik je gotovo večkrat prihajal tja gori' ter z nedeljskimi izleti združeval obisk svojega strica Jakopa, ki je, poprej župnik v Borovnici, svoja zadnja leta (1831—1837) kot umirovljenec preživel na

Šmarni gori. — Okolica, dnevni dogodki in dožitki vzbujajo razmišljanje. —

Če bi tedaj nemožnosti Dagarinovega kresa na ljubo tudi hoteli zanikati kedajšnjo eksistenco Prešernove tragedije in povesti »Nuna«, nekdašnja eksistenca večje epične pesmi o Šmarni gori je s Trstenjakovim pismom izpričana, kajti šestošolec Ferjan jo je prepisaval, prepis je bil predložen cenzuri, in cenzura je delo obsodila, da ne sme v javnost. — Ali je pesnik od cenzure zavrženo delo sam popolnoma uničil, kakor je bil storil s svojimi prvenci, katere je bil dal še na Dunaju Kopitarju v pregled? — (ef. Dun. Zv. V. 38. omnia incendio tradidi.) Kdo ve? —

Našim srednješkolskim abiturientom.

Svetuje A. A.

Julija meseca se spet začno zapirati vrata naših srednjih šol, gimnazij in realk. »Naše« so te srednje šole le zato, ker stoje na slovenskem ozemlju; po svoji osnovi, po učnem jeziku so nam tuje. Mesečnik za narodno književnost in prosveto konstatuje zopet suho dejstvo, da ob začetku 20. stoletja Slovenci še nimamo niti ene slovenske srednje šole. Naši voditelji nam niso priborili dosedaj niti ene take šole! Tako životarimo dalje. Naša mladina se vzdaja v tujem jeziku, v tujem duhu. Ali se more, kdor je količkaj praktičen dušeslovec, čuditi, če je vse naše slovensko javno življenje tako klaverno? Nikjer ne vidimo nič harmoničnega, nikjer ne zaznamo pravega energičnega stremjenja k enotnemu smotru, k skupnemu idealu. Potapljamo se v malenkostih; naše najboljše moči se potrošajo v strankarskih prepirih. Kje so naši veliki ideali, naši višji kulturni cilji? Kje je zedinjena Slovenija? Kje je slovensko vseučilišče?

Stara šara! . . .

Koren zla tiči v tuji vzgoji naše mladine. Naši mladini se kvarita duh in značajo tujejezičnih šolah. No danes ne nameravamo dalje govoriti v tuji vzgoji na našem slovenskem ozemlju. Na nekaj čisto drugega bi radi opozorili naše srednješkolske abituriente.

Vsa naša slovenska javnost je tudi zato tako malenkostna in brez velikih idealov, ker imamo premalo mož s širokim duševnim

obzorjem. Obzorje pa si razširi le tisti, kdor je videl več sveta, kdor je videl tuje kraje, tuje narode in je študiral tuje kulture. Ni dovolj, če gre slovenski abiturient v Gradec ali na Dunaj in študira tam za svoj ljubi kruhek. Nemškošovinisti Gradec in feaški Dunaj nam ne zadostujeta. A če so slovenski dijaki že sploh prisiljeni, da morajo študirati na tujejezičnih šolah, potem je boljše, da zahaja nekaj odstotkov njih redno v inozemstvo.

Seveda velja naš nasvet le tistim našim abiturientom, ki imajo dovolj gmotnih sredstev — in takih je gotovo nekaj med njimi.

Predno govorimo o inozemstvu, spominjamo se pred vsem avstroogrskih nenemških vseučilišč.

Najprej mislimo na slovanske velike šole. Na češko univerzo v Prago naj bi šlo poslej vsako leto še po več abiturientov nego doslej. Čehi imajo odlične učenjake. Čehi so pa tudi vsem drugim Slovanom vzor marljivosti in delavnosti. Zato se more Slovenec v Pragi veliko naučiti. Nekateri pa naj bi šli v Krakov ali v Lvov, da spoznajo poljski narod in njegovo literaturo.

Vsako leto naj bi študiralo nekaj Slovencev na zagrebški univerzi. Tam bi se našim ljudem ponudila najboljša prilika, da proučavajo naše najbližnje brate, s katerimi bomo zvezani v bodočnosti še veliko tesneje, nego smo v sedanosti... Rusi so v velikem svetu, v svetovni literaturi, v svetovni politiki in svetovni trgovini predstavitelji slovanstva. Zato je čisto naravno, da bi moralo vsako leto študirati nekaj Slovencev na peterburškem ali na moskovskem vseučilišču. Neugodne razmere na ruskih univerzah naj ne plašijo preveč naših abiturientov in akademikov! Reakcionarni duh ruske birokracije, ki ovira sveži razvoj vseučilišč, izgine prej ali slej. Neobhodno potrebno pa je, da pozna naša slovenska inteligencija kulturne razmere bratovskega naroda ruskega, potrebno je, da zna v bodoče vsak izobražen Slovenec ruski jezik, ki ga govori nad 85 milijonov ljudi. Brez gostobesednih dokazov je jasno ko beli dan, da slovenska inteligencija ruskih univerz v bodoče ne bo smela prezirati.

Slovenci moramo pa tudi dobro poznati svoje najbližje sosede Neslovane. To so Nemci, Lahi in Madjari.

Nemške kulture in nemškega značaja pa naj naša mladina ne študira na avstrijskih nemških univerzah, ampak v Nemčiji! V Nemčiji so slavne univerze, kjer se goji resnična znanost. Na teh univerzah uče svobodomiselni možje svetovnega imena. Lipsija, Heidelberg, Göttingen in Berlin so vseučiliška mesta, kamor naj bi redno

zahajali naši slovenski akademiki. Tudi Hrvati, Srbi, Bolgarji, Rusi in Čehi se uče radi na univerzah v Nemčiji . . .

Italije naši abiturienti in akademiki ne bi smeli zanemarjati. Domovina klasične umetnosti in prirodnih lepot bi morala našo študujočo mladino privlačiti. Vseučilišča v Milanu, Turinu, v Bologni, v Paviji, Padui, v Florenciji in v Rimu so še na dobrem glasu.

Kaj pa francoske univerze? Redkokdaj slišimo, da bi šel kak Slovenec študirat v Pariz. In vendar kolik dobiček bi bil to za razširjenje duševnega obzorja! Takisto važen je Bruselj.

In angleške univerze — bodo li našim mladim ljudem tudi v bodoče še terra incognita? Ali vas, mladi možje, nič ne mikata n. pr. Oxford ali Cambridge? . . .

Nič ne bi škodilo, ko bi si za par semestrov ogledal kak Slovenec tudi kako skandinavsko vseučilišče. Švedi, Norvežani in Danci so visokokulturni narodi.

Na vzhodu je naš neposredni mejaš Madjar. Ni bil nikdar naš prijatelj. Ali pa svojega nasprotnika nismo dolžni — spoznavati? Madjarji imajo med Jugoslovani čimdalje večji vpliv. To vidimo vsak dan. Ali mislite, da Madjarji nimajo svojstev, ki bi tudi nam lahko bila za vzgled? Madjarski narod je jako svobodoljuben — seveda zase. V svojem stremljenju po samostalnosti in gospodstvu je Oger brezobziren in prekanjen diplomat, ki ne odneha niti za las od svojih zahtev, kadar gre za prosopeh njegove narodnosti in domovine. Ali bi tudi mi Slovenci ne potrebovali nekoliko — madjarske železne volje? Zato mislimo, da ne bi prav nič škodilo, če bi študiralo na leto po par Slovencev tudi v Pešti . . .

To je torej, kar smo hoteli reči: Širšega obzorja nam treba. In to obzorje se pridobi po širokem svetu. Naša akademijska mladina naj prestopi v bodoče češče avstrijske meje! Naj se povrača s tujih univerz s širokim duševnim obzorjem, z nepokvarjenim slovenskim srcem, z ojeklenjenim značajem ter z energično voljo. Potem se povzdigne tudi niveau naše javnosti. Potem se razvije in utrdi tudi naša slovenska zavednost, ki bode neustrašeno zahtevala, da se nam na našem ozemlju otvorijo šole z maternim učnim jezikom!

Književne novosti

Ф. Е. Коршъ: Prešernov album. (1800—1900.) Критическая заметка. Санкт-Петербургъ. Типографія Императорской академіи наукъ. 1901. (Напечатано по распоряженію Императорской академіи наукъ. С. П. Мартъ. 1901. Непременный секретарь, академикъ Н. Дубровин.) Отдѣльный оттискъ изъ Извѣстій Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской академіи наукъ. Томъ V. Кн. 4. стр. 1332—1346.

[F. E. Korš: Prešernov album. (1800—1900.) Kritično poročilo. S. Peterburg. Tiskarna cesarske akademije znanosti. 1901. (Natisnjeno po odredbi cesarske akademije znanosti. S. Peterburg. Marec. 1901. Tajnik, akademik N. Dubrovin.) Posebni odtisk iz Izvestij oddelka za ruski jezik in književnost cesarske akademije znanosti. Zvezek V. Knjiga 4. Str. 1332—1346.] 15 strani. Leks. format. —

»Ljubljanski Zvon« je doživel veliko čast, da je sama cesarska akademija znanosti v Peterburgu odredila, da se objavi obširno kritično poročilo o našem »Prešernovem albumu«. Kritično študijo o »Prešernovem albumu« je napisal sam prevoditelj Prešernovih poezij, vseučiliški profesor in akademik, g. Korš. Prof. Korš poroča natančno o vseh spisih »Preš. albuma« in jih ocenja z znanstveno akribijo. Čitate to poročilo cesarske akademije peterburške, se prepričamo, da g. Korš ne pozna samo do najmanjših podrobnosti Prešernovih pesmi, življenjepis Prešernov ter literaturo o našem pesniku, nego da mu je dobro znana tudi naša slovenska književnost. Gosp. Korš je tudi najpozornejši čitatelj našega »Zvona«, kar dokazujejo njegove zanimive opomnje pod črto. Iz celega kritičnega poročila razvidimo, da je g. Korš jako zadovoljen s »Prešernovim albumom« ter da priznava veliko književno zgodovinsko vrednost tega jubilejnega zbornika. Gosp. Korš završuje svoje poročilo s temi-le besedami: »Таково содержаніе этого сборника, важность котораго состоитъ не только въ сообщеніи до сихъ поръ неизвѣстныхъ матеріаловъ, но и въ томъ, что онъ освѣжилъ нѣкоторые старыя вопросы и поставилъ новыя.« (»Takšna je vsebina tega zbornika, katerega važnost ne obstoji samo v tem, da je objavil dosihdob neznanu gradivo, nego tudi v tem, da je osvežil nekatera stara vprašanja in postavil nekaj novih.«)

Gospodu Koršu se zahvaljujemo za veliko uslugo, ki jo je storil našemu mesečniku ter slovenski književnosti sploh, da je opozoril svoje rojake, naše brate Ruse s svojim kritičnim poročilom na nas Slovence, a cesarski akademiji v Peterburgu izrekamo zahvalo za odlikovanje, da je v svoja »Izvestja« sprejela poročilo o »Prešernovem albumu« našega »Zvona«.

Gospoda Korša, temeljitega poznavatelja naše literature, prosimo, naj še v bodoče seznanja rusko občinstvo s slovenskim duševnim življenjem, kakor je to storil tako krasno doslej!

A Aškerc.

Gabrščekova »Slovenska knjižnica« v Gorici je dovršila ravnokar Tolstega slavni roman »Vstajenje« (Воскресеніе). Zadnji snopič tega romana nosi ponosno številko 101. Ta številka je najboljši dokaz, da je »Slovenska knjižnica« priljubljena; zakaj med vsemi podobnimi knjižnicami — »Narodna biblioteka«, »Slovenska knjižnica« — se nobena ni mogla tako dolgo vzdržati

na površju kakor Gabrščekova »Slovanska knjižnica«. Takšna knjižnica je dandanes nam Slovincem naravnost potrebna, da nas seznanja z najboljšimi književnimi proizvodi slovanskih pisateljev. Poleg izvirne literature ima dandanes vsak kulturni narod tudi prevodno literaturo, to je tisti duševni most, ki večje raznojezične narode med seboj. Če je že od njega dni veljala resnica, da so si »bratje vsi narodi«, čeprav se razvija vsak zase po svojih individualnih zakonih, potem velja ta resnica veliko bolj še dandanes, ko se vendar vkljub vsem političnim mržnjam vodeči pisatelji čutijo med seboj tovariše. Noben narod se ne more dandanes odločiti od drugih in obkoliti se s kitajskim zidom. Vsak narod hoče in mora dandanes vedeti, kaj dela, kako misli, filozofuje, kako pesni njegov сосед. In ravno literatura je danes mednarodna v tem pomenu, da postanejo umotvori dobrih pisateljev v kratkem času duševna last vsega čitačevega sveta. Važno kulturno misijo opravljajo torej dandanes poleg izvirno ustvarjajočih pisateljev tudi dobri, vestni prevoditelji, ki se lotijo dela s temeljitim znanjem tujih jezikov. Takih dobrih prevoditeljev želimo tudi gosp. Gabrščeku čimdalje več, da bo mogel še z večjim uspehom izdajati svojo lepo in prepotrebno »Slovansko knjižnico«, ki jo tople priporočamo vsem rojakom.

A. Aškerc.

Knjige »Maticе Hrvatske« za l. 1800. Edhem Mulabdić. Na obali Bosne. Crtice. (Sa tumačem tujih rieči.) U Zagrebu. Naklada »Maticе Hrvatske«. 1900. M. 8°. 210 str.

Da privabi čim več muhamedovcev v kolo svojih članov, izdaje Matica hrvaška skoro vsako leto po kako knjigo, spisano od kakega muhamedovca ali pa vsaj tičočo se bosenskih muhamedovcev. Taka knjiga je tudi gori imenovana. Obsega ta knjiga dvajset slik in črtic, krajših in daljših. Nekatere izmed njih so po vsebini precej prazne in nimajo druge vrednosti, nego da so veren posnetek mohamedansko-bosenskega govora, ki je drugim čitateljem navzlic nepopolnemu tolmaču tujih besed, težko umljiv, ker smo izobraženci navajeni strogologičnemu stilu, dočim narod govori v anakolutih, elipsah, tropih, ki so le njemu prav umevni in sicer zato, ker je govor spojen tudi z različnimi kretnjami, obrazi, ki popolnjujejo govor, katerih kretnj in obrazov pa mi ne vidimo. Zato so take prenarodne stvari pravzaprav samo onim umevne in ukusne, ki so iz iste ožje domovine, katero pisatelj riše. Zanimive so te črtice zaradi tega, ker nam kažejo pristno posnete prizore iz narodnega življenja muhamedovcev. Književno vrednost ima le malo njih, ki so ali dobro zasnovani in razpletani ali pa ki imajo etično svrhu. Taki so: »Razsipnik«, »Aga i kmet«, »U gladnoj godini«, »Biela medžidija«, »Očinsko srce«. Nekatere imajo v sebi tudi prilično humorja na pr.: »Tri druga«, v katerem se nasmehujejo ljudje, ki domačine bosenske o vsem in vsečem izprašujejo.

August Šenoa. Sabrane pripovedi. Izdaje »Matica Hrvatska« Svezak šesti. Diogenes. Historička pripoviest. U Zagrebu. Naklada »Maticе Hrvatske. M. 8°. 320 str.

Romantične pripovedi Šenoine in med njimi »Diogenes« še vedno zanimajo čitatelje, kar svedoči, da je njih pisec spreten pripovedač. Seveda privlači čitatelje tudi snov iz hrvaške zgodovine in domorodna tendencija Diogena, čeprav ga ne bi prištevali najboljšim proizvodom Šenoinega peresa. Nekoliko več pozornosti pri pretiskavanju bi bila knjiga pač zaslužila. Posebno francoske

besede so vrlo trljava tiskane. Kaj pomenjajo na str. 200. »banski konjanički pješaki«? Na strani 216. je menda čitati »Jelačić« n. »Zelačić«.

Viktor Car Emin. Pusto ognjišče. Pripovijest iz istarskoga života. U Zagrebu. Naklada »Matica Hrvatske«. 1900. M. 8°. 262. (Zabavna knjižnica »Matica Hrvatske«. Svezak CCXXXIV—CCXXXVI.)

Pisec nam je v tej povesti orisal propadanje istrske mornarice na jadra. Navzlic precejšnji obširnosti je ta povest le novela, ne roman, ker se to propadanje slika v dogodkih, ki so upropastili blagostanje ene družine. Srečno so ponameščene slike iz ekonomskega, socialnega in narodnega življenja Istre in Reke. Vsakdo bode z zanimanjem čital to povest.

Eliza Orzeszko. Izabrane pripoviesti. Svezak prvi. Preveo i uvodom popratio Isa Velikanović. Zagreb. Naklada »Matica Hrvatske«. 1900. M. 8°. 295 str. (Slavenska knjižnica. Izdaje »Matica Hrvatska«. Knjiga osma.)

Izmed novjših pisateljic poljskih je zaslužila posebno pozornost Eliza Orzeszko. Tudi Slovenci imamo en prevod njene povesti »Stara Romanka«, ki je izšel v Gabrščekovi »Slovanski knjižnici« ter se visoko dviga nad svoje druge v isti knjižnici po svoji literarni vrednosti. Njena glavna sila je globoko prodiranje v neverjetne globine človeške duše in proizvajanje duševnih tajnosti iz njene globine na dan. Ta zvezek obsega pričujoče tri povesti: »Smrt doma«, ki riše propast vlastelinskega doma, »Dva brata«, ki predočuje veliki jez, ki se odvarja med mestnim in selskim življenjem in predstavniki tega različnega življenja, ki razstavlja popolnoma v nazorih, navadah, težnjah celo rodne brate, ki so se poprej zdeli v vsem popolnoma enaki, in slednjič seljačina, ki slika mestne in selske duše, ki trepečejo nad ono ozko linijo, ki deli svest in ne-svestico, razum in ludost. V vseh teh treh povestih nastopajo psihološko zanimljiva lica.

Ivan Hoić dr. Slike iz občega zemljopisa. Knjiga V. Dio II. Bugarska, Srbija, Crna gora. Sa 130 slika in jednom zemljopisnom kartom. Zagreb. Naklada »Matica Hrvatske«. 1900. 8°. 462 str.

Slovenci imamo tudi knjižico o Srbiji in Bolgariji, katero je izdala Družba sv. Mohorja in katero je spisal g. prof. A. Bezenšek; vendar bode vsakdo s koristjo čital tudi knjigo g. ravnatelja drja Hoića, ki prinaša tudi obilico zanimoma dosti razločnih slik. Imenitno se razlikuje Hoićeva knjiga od Bezenškove, ker je primerneje razdeljeno gradivo poedinih držav. Bolgarska in Srbska sta opisani vsaka v osmih oddelkih. Prvi govori o zemljepisnem položaju, drugi o visinski razgrani, tretji o prebivalstvu, četrti o materialni kulturi, peti o duševni kulturi, kjer je opisan na kratko tudi napredek in razvitek književnosti in umetnosti. V šestem oddelku je pregled zgodovine od najstarejše do najnovjše dobe. V sedmem je ustava popisana, in v osmem oddelku, podroben mestopis. Za kneževino Črno goro so ta poglavja skrčena v tri. I. Prirodni zemljepis. II. Pregled črnogorske zgodovine. III. Politični zemljepis. Knjiga kaže toplo simpatijo za imenovane tri države in je izdelana po najnovjših virih. Nekatere točke so pač nekoliko površne in netočne. Tako je n. pr. kritik srbskega »Kola« pravično grajal, da ni pisatelj navedel, govoreč o srbskem srednjem in visokem šolstvu, najnovjšega nastavnega plana za srednje šole iz leta 1898., katerega je uvedel Andra Giorgjević, in da je Srbija podeljena v 5, a ne 3 eparhije. Da te slike niso plod povsem lastnega proučavanja, je jasno; pač pa se mu sme očitati, da bi bil moral podatke iz svojih virov obdelati z nekakega skupnega

gledišča, tako da bi se iste stvari v različnih poglavjih ujemale. Tako pa so različni viri krivi, da se podatki v občenem delu ne ujema z onimi v posebnem delu.

Svjetska Poviest. Izdaje »Matica Hrvatska«. Knjiga deveta i deseta. Poviest novoga veka od godine 1453. do godine 1789. Izradio Franjo Valla. Dio drugi. Zagreb. Naklada »Matice Hrvatske. 1900. 8°. 503 str.

S tem zvezkom je »Matica Hrvatska« završila svojo svetsko zgodovino, ker so zvezki o francoski revoluciji in o novejši povesti do l. 1875. že preje izšli. Franjo Valla je z redko pridnostjo izdelal srednji in novi vek po priznanih zgodovinskih delih Viktorja Duruya in I. K. Weisša. Knjiga se čita ugodno in je za Slovane tem zanimivejša, ker se peča obširneje tudi s Slovani, kar pri tujih pisateljih redko nahajamo.

Knjižnica za klasično starinu. Knjiga V. Povjest grčke književnosti. Sastavio dr. August Musić. Dio drugi. Povjest grčke proze u klasično vrijeme i povjest grčke književnosti u poklasično vrijeme. Zagreb. 1900. Izdanje »Matice Hrvatske«. M. 8°. 354 str.

Tudi drugi del zgodovine grške književnosti se odlikuje z vsemi vrlinami, katere sem iztaknil v svoji oceni prvega dela. Knjiga ni suhoparna, nego se prijetno čita in je enako zanimiva za strokovnjaka in za lajka. Vidi se, da se pisatelj ni omejal na nemške literarne zgodovine, nego da je s koristjo porabil tudi francosko delo Croisetovo »Histoire de la litterature grecque«, iz katere je sprejel v svojo knjigo lepo zaokrožene karakteristike najimenitnejših grških piscev. Ugodno je tudi to, da je navedena vsebina imenitnejših spisov in tudi primeri v hrvaškem prevodu. V »pogovoru« obeča g. dr. Musić, da napiše tudi še povest bizantinske književnosti s pregledom politične povesti bizantinske.

R. Perušek.

Ivan Resman: »Moja deca«. Natisnil Dragotin Hribar v Celju. 115 str. (Letnica?). — V Mirza-Schaffijski obleki je poslal naš narodni pevec Resman svoje otroke med slovenski svet. Njegove prvence mu je povil že prvi letnik Stritarjevega »Zvona«. Pozneje se je oglašal s svojo deco pri raznih uredništvih, najrajši zopet v »Ljubljanskem Zvonu«. Resman ljubi svojo deco kakor malokateri lirik. Čim se mu je porodil kak nov fantič ali deklica, pokazal ga je svojim tovarišem po liri in peresu ter drugim prijateljem in znancem. V dolgi vrsti, broječi okoli 80 »otrok«, jih je ogromna večina takih, ki opevajo s svojimi nežnimi preprostimi glasovi — ljubezen do ženske. Nekaj otrok opeva tudi ljubezen do domovine. Tupatam srečamo kakega fanta, ki ima nekako nagubano čelo, kakor bi premišljal o težavi življenja in drugih takih bolečinah. Ali takih zamišljenih otrok je rodil dobrosrčni oče Resman razmeroma malo. In če se hoče kateri njegov otrok slučajno takisto filozofsko-kislo držati, to ne traja dolgo! Kmalu se takemu sitnežu oče Resman sam zasmee v obraz, češ, kaj boš takisto! Bodi lahkega srca, kakor so drugi! Predno je kakega otroka poslal med svet, mu je zabičil, naj poje tako, kakor poje preprosta narodna pesmica. Svoje posebne individualnosti, svoje izražene fiziognomije torej ta deca nima, in njih oče sam ni hotel, da bi imela njegova deca svojo posebno fiziognomijo . . .

Resmanova lirski struna poje vzporedno z narodno dobro ali slabo struno. Vsakema čuvstvu da je Resman »narodni« ton, preprosti ton takozvane »narodne« pesmi. Prim. »List«, »Ljubljansko polje«, »Fantu«, »Rožmarin«, »Slanica« . . . In moramo reči, da so se mu ravno tiste narodne arije posrečile najbolj in

prav lepo. Kadar pa hoče naš lirik udariti svojo pot, zapeti po svoje, postane često okoren v obliki in nejasen v mislih. Prigodi se mu, da napiše verze, ki so dandanes čisto zastareli in prenaivni. »Narodna« pesem pač ni vselej vzorna, in pravi moderni pesnik je ne sme in ne more slepo posnemati! G. Resman bi bil torej pametno ravnal, ko bi bil tretjino svoje dece pustil doma in bi je ne bil poslal v Celje k Hribarju. Na drugi strani pa moramo priznati, da je poleg naštetih narodnih motivov — »List«, »Rožmarin«, »Slanica« — nekaj prav nežnih stvari, ki najdejo brez dvoma kmalu svojih skladateljev; saj nekatere starejše pesmi Resmanove so že itak uglasbljene. Jako dobri in nežni motivi so n. pr.: »Domu«, »Vem«, »Mesec jasno je sijal« . . ., »Ptiček«, »Okna zaprta«, »Zimske silhuete« (ti dve romanci sta najboljši v celi zbirki!), »Sirota«, »Studenček«, »V tovarni«, »Naše dekle« . . .

Vse čisto izkupilo svojih pesmi je poklonil Resman v narodni namen — za Prešernov spomenik v Ljubljani in svojo knjigo je posvetil gospe Dr. Tavčarjevi. Jako ukusno natisnjene pesmi priporočamo vsem ljubiteljem preproste narodne lirike.

A. Aškerc.

Slovanská knihovna. Rediguje Adolf Černý. — Urednik »Slovanského Přehledu« Adolf Černý je začel izdajati to »Slovansko knjižnico« kot nekako dopolnilo svojemu s finim taktom urejevanemu »Slov. Přehledu«. »Slovanska knjižnica« ima za namen »sistematično poglobljanje našega znanja o slovanstvu in bode prinašala podrobne monografije o posameznih narodih slovanskih, o njih socialnem, literarnem in sploh kulturnem življenju in splošne študije ter dela, razjasnjujoča slovanstvo kot celoto.« »Slovanský sjezd v Praze roku 1848« je prva knjiga tega zbornika. (Slovanski shod v Pragi leta 1848.) Napsal dr. Zdeněk V. Tobolka. V Praze, Šimáček, 1901. Cena 3 K. 240 str. 8°. Zvečine po zapisnikih shoda samega in drugih netiskanih virih spisana knjiga nam daje živo sliko o tem velemimnem dogodku l. 1848., ki mu je nenadoma konec storila praška revolucija junija meseca istega leta, provzročena najbrž od plačanega madjarona Marcela Turanskega, da bi zadušila delovanje zbranih Slovanov. — Izmed Slovencev se je poleg Bleiweisa za shod posebno zanimal franski kaplan, slavist Oroslav Caf, ki je v pismu z dne 27. maja 1848. l. shodu stavil nekatere predloge. (Dopis v arhivu muz. v Pragi.) »Gorel je za stvarjenje kraljestva »Slovenije« in spas Slovincem videl v spojitvi z ostalimi Slovani, pred vsem v spojitvi južnih Slovanov. Želel si je, da bi bili Slovenci s Hrvati ože združeni, in da bi k Sloveniji prišli tudi ogrski Slovenci nad Muro, takozvani Vandali. Tak shod, kakršni je bil sklican v Prago, bi se po Cafu imel prirediti tudi v Belgradu, če ne za vse Slovane, pa vsaj za »Ilirce«. Slovenci, pravi, se morajo osvoboditi robstva. Jezik slovenski mora biti uveden v šole in urade, ustanoviti se mora slovenska gimnazija in vseučilišče v Ljubljani, in poleg tega se mora misliti, da bi se vzajemnost slovanska začela uresničevati. Slovanom avstrijskim nedostaje časopisa, ki bi prinašal članke v vseh slovanskih narečjih, v slovanskih literaturah ni poskrbljeno za izdavanje slovníc in slovníc slovanskih, slovanski učenjaki so vedno v slabih stikih. Shod v Pragi bi imel pomisliti, ali ni potrebno ustanoviti bolgarsko Matico, zavod, ki bi bil enak »Matici Češki« (str. 87). Černý goji slovanstvo na podlagi imperativa: spoznavaj samega sebe, na ta način enak oddaljen od uničujočega prerealnega individualizma kakor od fantastičnega sanjarstva.

Dr. Fr. Ilešič.

Slovník staročeský. Napsal Jan Gebauer. Vydávají česka akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a česká grafická společnost »Unie«. V Praze 1901. — Sešit 1. — Prvi sedanji češki slavist prof. Gebauer, ki že izza mnogih let trudoljubivo gradi monumentalno delo »Historická mluvnice jazyka českého« ter v njem slika razvoj in stroj svoje materinščine, se je lotil drugega, nič manj važnega dela, staročeskega slovarja. Izhajal bode v sešitkih 10 pol (80 strani) v velikem slovarskem formatu; cena sešitku je 4 K. Prvi sešitek sega od »a« do »boj«. S tem bode zbral vse jezikovno gradivo, ki je podlaga slovnici, slovniškimi pravilom. Slovnica in slovar bosta velikanski spomenik možu, ki je posvetil svoje moči jeziku svojemu, obenem spomenik češke vede, izraževane v češčini.

Dr. Fr. Ilešič.

Upodabljajoča umetnost

Umetniška razstava v Zagrebu. (Konec.) Poleg slik C. M. Medovića in O. Ivkovića ter nekaterih nujnih učencev in drugih slikarjev in kiparjev je bil na letošnji razstavi v »Umetniškem paviljonu« zastopan tudi — prvak hrvaških kiparjev, Ivan Rendić. Bili so to večinoma osnutki in sadreni posnetki njegovih kamenih umotvorov, med katerimi se je sijajno odlikovalo izvirno poprsje njegove »Hercegovke« od kararskega marmorja. Tu so bili v prvi vrsti nekateri osnutki, odnosno sadreni modeli nagrobnih spomenikov, katerih je Rendić v teku svojega umetniškega delovanja izklesal nepregledno množico za različna hrvaška pokopališča. Obrazi teh plastično modelovanih žen so upodobljeni v plemenitih ovalih, njihove poteze so živo zgovorne, notranja čustva vidno izražajoče, kakor so tudi njihova telesa uprizorjena v prekrasnih, anatomske pravilnih potezah in valovito tekočih obrisih! In pri vsej svobodnosti klasičnih haljin, ki ovijajo v slikovitih draperijah njihova bujnostasna telesa, vlada na vseh podobah olimpska mirnost in nedotakljiva docentnost! Primeri Rendićevo na grobu spavajočo deklico!

Med nagrobnimi spomeniki je Rendić razstavil tudi eno »Madono« z detetom v naročju. Nadalje sta bila razstavljena dva osnutka za studence, in sicer mala skičica - gole ženske, stoječe na baročnem podstavku, iznad katerega se ji ovija okolo nog ostuden polip, potem pa velika skupina, predstavljajoča golo, klasično modelovano Vilo, ki otilmje ugrabljeno ovco iz rok odurnega Fauna . . . Tu se je Rendić izkazal mojstra v modelaciji miniaturne podobice kakor tudi v oblikovanju človeškega telesa v njegovi prirodni velikosti! Telo Vile je vprav čudovito upodobljeno kolikor po koncepciji, toliko i po izvršitvi! Motrečemu ta nedosežni Rendićev kip ti pridejo nehote na misel Heinejevi verzi:

»Des Weibes Leib ist ein Gedicht,
das Gott der Herr geschrieben
in's grosse Stammbuch der Natur . . .«

Vrhu navedenih kiparskih skic, modelov in posnetkov izvirnih svojih umotvorov je razpostavil Ivan Rendić dvoje, troje poprsij, med katerimi zavzema prvo mesto njegovo najnovejše mojstrsko delo, prej omenjena »Hercegovka«. Ta poprsni kip mlade deklice v narodni noši je izklesan iz snežno-belega kararskega marmorja. Posebno milobno obličje Hercegovke, v klasičnem ovalu prikrojeno, je vprav očarljivo, da se ti vtisne v spomin za vse žive dni! —

Razen razstavljenih del je Rendić izdelal nešteto množino vsakovrstnih podob, reliefov, kipov in spomenikov, ki dičijo razna hrvaška pokopališča in javne trge mnogih jugoslovanskih mest . . . Tudi na slovenski zemlji se nahaja nekoliko njegovih kiparskih proizvodov, n. pr. doprsni medaljon s portretom našega Stanka Vraza v njegovi rojstni hiši v Cerovcu blizu Ljutomeru, ki so ga odkrili dne 8. septembra 1880. l., potem v nagrobnem mavzoleju čestite obitelji slov. mecena Josipa Gorupa na reškem pokopališču, kjer je uprizorjena apoteoza prve žene Gorupove; končno ona kolosalna statua v parku pred južnim kolodvorom tržaškim, ki simbolizuje združenje Trsta z Avstrijo. Tudi ona bajna vila v ruskem slogu g. Anteja Jakića v Barkovljah pri Trstu je Rendićeva ustvaritev! Skratka: kdor si je hotel pridobiti nekakšen poprečen pregled vseh kiparskih del Rendićevih, temu je bil na porabo v razstavi obširen album njegovih proizvodov! —

Ivan Rendić je rodom Hrvat z otoka Brača v Dalmaciji, kjer ima tudi svoje kamenolome. On je bil kolega našega prerano umrlega Janeza Šubica, s katerim je skupno študiral na akademiji »delle belle arti« v Benetkah. —

Do nedavno je Ivan Rendić bival v Trstu, odkoder se je predlanskim preselil v Zagreb, kjer si je zgradil svoj posebni atelier. Ker se nahaja še v najlepši moški dobi in je na duhu in telesu zdrav in čil, imajo se bratje Hrvati nadejati od njega še marsikakšnega prelepega kiparskega umotvora! In Rendić je življenja vesel, dela željen mož, hrepencec po naročilih velikih monumentalnih kiparskih del.

Ko sem ga pred nekimi leti posetil v njegovem tržaškem atelierju, rekel mi je, da se kani preseliti v — Odeso. Na moje začudenje mi je odvrnil:

»Što ćete! Toliko sam študirao i se pripravljao za svoj poziv, a sada, kad bi htio raditi i pokazati, što sam naučio, nemam nikakve naručbe!« —

A nekoliko mesecev pozneje me sreča na ulici, pa mi pravi že od daleč:

»Gospodine! Neću v — Odesu! Dobio sam nalog za spomenike Kačiću-Miošiću u Makarski i Gunduliću u Dubrovniku i jošte nekoja druga kiparska djela!« —

In tako je ostal Ivan Rendić v domovini, kjer naj ga Bog ohrani še mnogaja leta!

V. Holz.

Med revijami

Londonski »Nineteenth Century« ima v majske številke članek: »Zmote novodobne vzgoje«. Pedagog Gorst, ki je spisal članek, se boji, da bi angleški narod ne mogel izpolniti njemu namenjene »velike zadače« na svetu. Gorst piše, da je poučevalni sistem od začetka do konca popolnoma in načeloma zavožen. Gorst pravi namreč: »Ne da bi hotel osebno napadati, bodi

na glas povedano, da Angleška ni nikdar bolj pogrešala velikih mož, nego v zadnjem poldrugem letu«. Verjamemo; vojska z malim boerskim narodičem je za Angleže precejšnja blamaža, in kar je še bridkeje, stane jih že blizu sto milijonov liber (skoraj 2500 milijonov kron). Za narodne neuspehe in uspehe se nalaga dandanes odgovornost, oziroma se poje slava šoli. Pruski šolmešter je dobil baje bitki pri Kraljevem Gradcu in Sedanu ter je potolkel avstrijskega in francoskega kolego. Gorst išče torej v slabi šoli vzrok splošne suše na njivi talentov in velikih duhov. Po njegovem mnenju je največja zapreka, ki se stavi na pot občnemu napredku, dušna konvencionalnost, katero neguje naš vzgojevalni sistem. Le-ta uprega mlade duhove v iste ojnice brez razlike in jim udarja isti pečat poprečne vsakdanjosti. Leto za letom prihaja iz šol in z včeučilišč na tisoče mladih ljudi, ki so vsi natančno prikrojeni po istem vzorcu, kakor »klobase iz Chicaške tovarne«, pravi Gorst drastično. Vsak ima isto znanostno zalogo, in vsled tega je trg prenapolnjen z nebrojem delavcev, izvežbanih za isto vrsto opravil. Mnogo izmed njih se jih izgubi in propade. — Ali vzgoja sama na sebi ne zna pripravljati za življenje? Ali so učni predmeti sami na sebi brez koristi in torej nepotrebni? To ne; vzgoja je neizogibna priprava za vsako vrsto plodnega dela, toda samo, ako deluje na razumen način. Ne, kar se uči, je smešno. Smešno in škodljivo je pa, da se vsak posameznik pita z isto vednostno krmo kakor njegov sosed, brez obzira na osebni okus in posebne zmožnosti. V začetni, srednji in na veliki šoli se uči vsak posameznik iste konvencionalne tvarine in si preoblaga možgane z marsikatero nepotrebno šaro. Šola vtisne vsakemu isti pečat in mu zatre samorodnost in — talent. S to nespametjo se začenja že pri detetu v zgodnji mladosti. V devetindevedesetih slučajih izmed sto je edini uspeh modernega šolskega pouka samo ta, da ustavi otrokovo dušno rast in skazi naravni razvoj njegovih sposobnosti. Bržko se dete nauči dovolj besed, da zna izražati svoje misli, je izročje starši in država pedagogu, da obdeluje njegovo mišljenje in je napelje v običajne konvencionalne kolesnice. Genij in samorodnost se mu pulita s korenino na prekanjen način. Dete ne bi smelo dobivati sploh nikakega pouka, dokler nima vsaj sedem let. Kdor ima opravka z otroki, se lahko preveri, da se vedoželjnost, opazovanje in preišljevanje o skoraj vseh predmetih vzbujajo in razvijajo najbolj med petim in šestim letom. Glavna naloga učiteljeva bodi, da pusti mlademu duhu širiti se svobodno zunaj čitanja, pisanja in računanja. Čitanje prepogosto nadomešča lastno preišljevanje; pisanje in računanje pa je samo mehanično vežbanje roke in možgan. Začetni pouk bodi omejen na kolikor moči malo predmetov: čitanje, pisanje, domača zgodovina, materni jezik so dovolj trden temelj individualnemu razvoju. — Po našem šolskem sistemu pa se zmeče v takozvane razrede večje število otrok, katerim se potem vtepa v glave množica vednosti, ne na podlagi individualnih posebnosti vsakega deteta, ampak po ustanovljenem zakonu in načrtu in po načelu, da mora štirideset do petdeset otrok natanko isto delati in isto misliti. Nasledki so neizogibni. Vzgajajo se bedasti otroci s tem, da se jim vtepavajo predmeti, kateri niso zanje. Ta metoda poučevanja »en bloc« bi se imela za vselej zavreči. Ali ne samo to, tudi poučevanja samega, kakor mi razumemo ta izraz, bi se bilo ogibati. Otroci bi se imeli izpodbujati k samostojnemu mišljenju; manje bi imeli čitati in več misliti. Učenje na pamet

pa bi moralo biti prepovedano pod kaznijo. Učiteljeva dolžnost naj bi ne bila ta, da premlewa razredu določene tvarinc, ampak da stopa v prijazno dotiko z vsakim učencem in da izkuša pospeševati naravni razvoj njegove individualnosti. Učitelj bi imel slediti, ne pa voditi, pravi Gorst smelo; to se pravi: učiteljevo opravilo naj bi bilo, da spoznava naravno nagnenje in nadarjenost vsakega učenca in da po tem uravnava njegovo izobraževanje. Po prisiljeni, enolični metodi pa se ne more razvijati detetov duh. Vzgojevalni smoter bi imel biti ta, da se iz vsakega posameznega učenca napravi najboljši, kar se da ž njim doseči, ne pa da se potisne v poprečno srednost.

Fr. Svetič.

»Wisła«, miesięcznik, poświęcony krajoznanstwu i ludo-
znanstwu z rysunkami. Tom XV. Zvezek 1. in 2. Warszawa. 1901. Uredništvo tega folkloristnega mesečnika nam je doposlalo dva prva letošnja zvezka, in g. Magiera nas je s posebnim pismom opozoril na to, da je v 2. zvezku napisal črtico, ki se tiče nas Slovencev. Na str. 251. i. d. piše g. M. o ljudski nagrobni poeziji slovenski, katero je študiral kot gost svojega tovariša, g. Dermote, na pokopališču v Železnikih. Na nekaterih nagrobnih napisih kaže pisatelj, kako se razodeva v preprostih verzih mišljenje našega ljudstva o posmrtnem življenju . . .

A.

Naše obnebjc

Astronomski koledar za julij. Merkur se prikaže konec julija kot jutranjica. — Venera se vidi na severozapadnem obzorju kot večernica. — Mars stoji na zapadnem nebu; 1. dne zapada ob 10 $\frac{1}{4}$ zvečer, zadnjega dne julija pa ob 9 $\frac{3}{4}$. — Jupiter se vidi celo noč; konec meseca zapada ob 1 $\frac{3}{4}$ popoldni. — Saturn sveti celo noč.

Splošni pregled

† PAVLINA PAJKOVA.

Dne 1. junija ob 5 $\frac{1}{2}$ uri zjutraj je zatisnila svoje oči odlična, izredno plodovita in priljubljena slovenska pesnica in novelistinja Pavlina Pajkova. Teden poprej je bila zbolela vsled prehlajenja pljuč. Ime pokojnice je znano širom slovenske domovine, in ni ga omikanca, ki bi ne bil čital vsaj nekatere njenih povesti in romanov. Pavlina Pajkova je prva Slovenka, ki si je upala z večjimi spisi v javnost. Pred njo ni, izvzemši Lujizo Pesjakovo, nobena slovenska

žena objavila daljših povesti. Po številu svojih novel in romanov je Pajkova poleg Marice Nadlišekove sploh najplodovitejša slovenska novelistinja in zaradi tega zavzema v naši literarni in kulturni zgodovini jako zanimivo mesto. Pavlina Pajkova se je bila porodila 9. aprila l. 1854. v Paviji v Italiji. Njen oče Doljak, potomec krepke in zdrave slovenske rodbine na Goriškem, je bil l. 1848. slovenski državni poslanec, njena mati Milhačič, rodom iz Gorice, je bila dvorna dama na bourbonskem dvoru. Oba roditelja sta umrla, ko je izpolnila Pavlina jedva 6. leto. Svojo prvo mladost je preživela v Paviji, v Milanu in v Trstu. Po smrti staršev je prišla v Solkan pri Gorici ter živela pri stricu, deželnem poslancu Mat. Doljaku. Dotlej je govorila le italijanski, pri stricu pa se je začela učiti slovenščine. Zlasti je vplival nanjo odvetnik dr. Lavrič, originalen mož in velik naroden idealist. Njegov idealizem je prešel na mlado Pavlino, ki je ostala idealistka do svojega zadnjega hipa. Narodno sta jo učila slovenskih pesmi, in Pavlina je začela nastopati kot deklamatorica. Ali kmalu je začela tudi sama zlagati pesmice ter pisati povesti. L. 1872. sta izšla v »Soči« Pavlina prva spisa »Prva ljubezen« in »Ženska v rodbini«. L. 1876. se je omožila v Gorici z urednikom »Zore«, Jankom Pajkom, ter se preselila v Maribor. »Zora« je že prej prinašala njene pesmi, l. 1876. pa je prinesla tudi povest »Odlomki ženskega dnevnika«. L. 1878. je izdala svoje zbrane »Pesni«. V Mariboru je ostala do l. 1878., se preselila nato v Gradec, kjer je dovršil njen soprog modroslovske študije, ter ga spremljala potem na njegovih profesorskih službah v Brnu (1879—1887) ter na Dunaju (1887—1899). Ko je stopil profesor dr. Janko Pajk v pokoj, je prišla ž njim v Ljubljano, kjer ji živita sina Milan, profesor na pravnici, in Božidar, gimnazijec. A dolgo ni uživala sreče miru, kajti lani ji je umrl soprog. Poslej se je družbi odtegnila docela, živela le sinovoma ter se bavila z literaturo. Delavna je bila do zadnjega časa in pisateljvala je še pred enim mesecem. Zapustila je dovršen večji roman in nedovršeno povest. Pokojnica je pisala povesti za »Zoro«, »Kres«, »Lj. Zvon«, »Dom in Svet«, »Družbo sv. Mohorja«, »Slov. Matico« in za »Slovansko knjižnico«. Pavlina Pajkova je bila v svojih spisih romantična idealistinja ter je smatrala za glavni namen leposlovja, kazati čitatelju ideale. Zato se je temnih in slabih strani življenja izogibala. Bila je strastna nasprotnica moderne struje ter je zlasti slovensko realistično strujo pobijala z največjo odločnostjo. Pavlina Pajkova je bila goreča rodoljubka, plodovita in dobra pisateljica, vrla žena in vzorna mati.

† JOŽEF MURN-ALEKSANDROV

mladi pesnik je drugi literat, ki ga je pobral iz naše srede mesec junij. Murn je bil rojen dne 4. marca 1879. l. v Ljubljani, kjer je dovršil gimnazijo. Vpisal se je bil na praški juridični fakulteti. V Ljubljani je stanoval v takozvani stari cukrarni, v istem stanovanju kakor svoj čas Kette, in je tam tudi izdihnil 18. t. m. ob 2. popolnoči vsled iste bolezni kakor Kette, vsled tuberkuloze. Kal bolezni je nosil v sebi že izza svojih deških let. Zadnja leta pa je hiral čimdalje bolj in letošnjo pomlad se je moral začetkom maja vleči. Med bo-

leznijo so skrbeli zanj: »Bolniška blagajna«, razni rodoljubi in rodoljubke ter »Pisateljsko podporno društvo«. Tri dni pred njegovo smrtjo sem bil pri njem zadnjikrat in sem videl, da so dnevi njegovi šteti. Bil je sila oslabil, in njegov od rdeče polne brade obrobljeni obraz je bil upadel in obledel. Prihajali so mi v spomin njegovi verzi, ki jih je bil objavil v majski številki. »Ljublj. Zvona«: »Ni mi dobro . . . Jaz venem in hiram . . . Živim, ah, a zraven umiram.«

Jožef Murn je bil resničen pesnik, nežnočuten lirik. V »Ljublj. Zvonu« se je prvokrat oglasil pod psevdonimom »Aleksandrov« s svojimi pesmimi l. 1897., in to v majski številki — z nekakimi popotnimi pesmimi iz Trsta pod zaglavjem »Slike«. Odslej je bil stalni sotrudnik našega lista, v katerem je objavil v kratki dobi štirih let lepo vrsto lirskih stihov, ki bi zbrani ali izbrani napolnili že čeden zbornik.

Ketteju je Aleksandrov podoben le v tem, da se naslanja rad na ton narodne pesmi, drugače pa njegova lirika ni čisto nič sorodna Kettejevi. Aleksandrov je zapel včasih pesem, ki je kar izzvala skladatelja, da bi jo uglasbil. Seveda vsakokrat ni imel te sreče. Tako globokega pesniškega fonda kakor Kette, Aleksandrov menda ni imel; tudi ni tako jasen kakor Mihael Mihajlov. Murn je razumel tudi ruski jezik in je marsikaj prevedel iz ruske poezije. Škoda, velika škoda tako nadarjenega rojaka, pesnika, ki je moral pod grudo že v 22. letu svoje dobe, še predno je mogel popolnoma razviti svoj talent in razodeti vse tajnosti svoje duše!

Dne 19. popoldne ob 6. uri smo ga spremili k Sv. Krištofu. Čeprav je lilo ko iz škafe, se je vendar udeležilo pogreba dolga vrsta ljudi.

A. A.

Občni zbor »Slovenske Matice«, ki se je vršil dne 3. junija, je sprejel predlog »Ljubljanskega Zvona« (št. 5. str. 353.—354.) zastran vzajemnega književnega delovanja slovenske in hrvaške »Matice« v principu enoglasno. Občni zbor je pooblastil odbor naše »Matice«, da se zastran načina, kako bi se knjige med obojima »Maticama« zamenjavale, ter o drugih eventualnostih uradno dogovori z odborom »Hrvatske Matice«. — Pri volitvah sta bila izvoljena v odbor dva nova klerikalna kandidata, gg. Finžgar in dr. Opeka. Ker se je neki odbornik odpovedal svoji časti, je prišel v novi odbor tudi g. dr. Zbašnjik, naš sotrudnik. — Predsednik je zopet g. ravnatelj Levec, I. podpredsednik je g. Peter Grasselli, II. pa kanonik Sušnik.

Prešeren v poljščini. Iz Šlebingerjevega spisa »Prešeren med Slovani«, ki je izšel v »Prešernovem albumu«, bi se komu zdelo, da niso do najnovejšega časa imeli Poljaki nobene Prešernove pesmi prevedene na svoj jezik. Toda ni tako. Že leta 1871. je prevedel nekaj pesmi našega pesnika prvaka na poljski jezik Bronisław Grabowski, znani slavist, prelagatelj in pesnik, ki je umrl lani pred Božičem. Jaz teh prevodov sicer nisem videl, vem pa o njih iz »Letopisa Matice Slovenske«, katera hrani njih rokopis. Zaznamovane so v »Letopisu« dvakrat; prvič l. 1871. na str. 46. (»Z poeziji Franciszka Preszerna przelożył ze slowińskiego na polski Branisław Grabowski. [Rokopis]«) in drugič l. 1887. na str. 345. (»Grabowski, Odlomki iz »Poeziji« Prešernovih v poljskem prevodu 1871«). Katere pesmi je Grabowski preložil in kako, o tem nam po njegovem rokopisu lahko kaj pove kak ljubljanski slavist, kateremu je ta stvar bliže kakor meni. Tudi ne vem povedati, ali je Grabowski je objavil svoje preloge, ker mi je tukaj v Nemškem Gradcu nedostopna velika

večina njegovih po raznih poljskih časopisih raztresenih spisov in študij, med njimi celo nas se tičoča študija »Slowienicy, naród i dzieje«, s katero je v »Niwi« l. 1872. uspešno začel med svojimi rojaki širiti znanje o slovanskih bratih.

Dr. K. Štrekelj.

Vojaške poljedelske šole v Italiji. Nedavno so poročali časniki, da je italijanska vlada odredila, naj se po vseh večjih garnizijskih mestih osnujejo posebne poljedelske šole za vojaštvo. Vojniki prostaki, pa tudi podčastniki, zlasti sinovi zemljedelcev naj bi v prostih urah obiskovali take poljedelske šole, tako, da bi dosluživši svojo triletno vojaško dolžnost obenem absolvirali tudi agrarno šolo in da bi potem doma mogli z uspehom obdelovati zemljo. Če se ta projekt italijanske vlade res izvede, ni treba na široko razlagati, kako velikanskega kulturnega pomena bi bile take vojaške poljedelske šole! Ker je Avstrija pred vsem poljedelska dežela, pač ne bi škodilo, če bi se kaj takega tudi pri nas skušalo uvesti. Državni poslanci naj bi sprožili to vprašanje v parlamentu . . .

Nobelov inštitut švedske akademije v Stockholmu. Leta 1895. umrlí švedski milijonar Alfred Bernhard Nobel, »kralj ruskega petroleja« na Kavkazu, je bil plemenit rodoljub in človekoljub. Za literarne in znanstvene namene je ostavil celih 35.000.000 kron, ki jih ima oskrbovati kraljeva akademija švedska. Kajti iz obresti tega ogromnega kapitala se ima vsako leto razdeliti med drugim petero nagrad za znanstvena in beletristiška dela ter za take iznajdbe, ki so za dotično leto najvažnejšega pomena za človeštvo. Odbor, ki razsoja o nagradah, obstoji iz najuglednejših učenjakov, pesnikov in pisateljev švedskih. Ta Nobelov inštitut ima tudi svojo posebno knjižnico za vse moderne literature celega sveta. Za samo ureditev »Nobelovega zavoda« in »knjižnice Nobelove« je odločenih 340.000 kron; vzdrževali pa se bosta ti dve instituciji s četrtrinko letnih dohodkov od kapitala 35.000.000 kron. Za tajnika »Slovanske knjižnice« in za poročevalca za vse slovanske literature pri Nobelovem zavodu je imenovan slavnoznaní švedski slavist in pesnik, naš prijatelj in sodruđnik, »Zvona«, gospod Alfred Jensen, ki je dobil ob tej prilíki naslov vseučiliškega profesorja. V »slovanski knjižnici« Nobelovi bodo zastopane vse slovanske literature, tudi naša. Gospod Jensen je tudi že naročil več slovanskih knjig za Nobelovo knjižnico.

(Deloma po članku g. drja. Bučarja v »Prosvjeti«.)

Bolgarsko vseučilišče v Sofiji, ki je bilo ustanovljeno l. 1888., ima sedaj tri fakultete: historiskofilološko, fiziškomatematično in juridično. Med profesorji so nekateri znameniti učenjaki. Letošnji rektor je Ljubomir Miletič.

Arhitekt Ivan Jager, naš rojak, bivši asistent profesorja Gruberja na dunajski tehniki, se je odpeljal na poziv vlade minulega meseca na Kitajsko, da bo vodil stavbo projektovane avstroogrške palače v Pekingu.

Popravek. Predsednica društva »Sv. Nikolaja« v Trstu ni, kakor je stalo v junijski številki »Ljubljanskega Zvona«, gosa Skrinjarjeva, nego gosa Karla Ponikvarjeva.

